

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Daliborka Kovač

**POLITIČNI SPOPAD KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE
IN KOMUNISTIČNE PARTIJE SOVJETSKE ZVEZE
(INFORMBIRO)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Daliborka Kovač

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

**POLITIČNI SPOPAD KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE
IN KOMUNISTIČNE PARTIJE SOVJETSKE ZVEZE
(INFORMBIRO)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ZAHVALA

Za pomoč, potrpežljivost in spodbudne besede se zahvaljujem svojemu mentorju dr. Andreju A. Lukšiču, še posebej pa sem hvaležna mojemu Matjažu, ki mi je vlival pozitivno energijo in mi pomagal, da sem diplomsko delo dokončala.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	4
SEZNAM SLIK IN TABEL	5
1 UVOD	6
2 STANJE PO 2. SV. VOJNI	8
3 SPOR MED SOVJETSKO ZVEZO IN JUGOSLAVIJO	10
3.1 Začetek spora	10
4 INFORMBIRO	11
4.1 Ustanovni sestanek Informbiroja	12
4.2 Sestava udeležencev ustanovnega sestanka	14
4.2.1 Trije odločilni momenti, ki so vplivali na Stalinovo odločitev o ustanovitvi IB	15
5 LETO 1948	16
5.1 Prva faza spora	17
5.1.1 Prvi ukrepi	18
5.1.2 Drugi ukrepi – dopisovanje med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo	21
5.1.3 Tretji ukrep – resolucija Informbiroja	24
5.2 Resolucija Informbiroja »O stanju v KPJ«	25
5.3 Peti kongres KPJ	28
5.3.1 Nov program, statut KPJ, resolucija o nalogah KPJ in resolucija 5. kongresa o stališču KPJ do Informbiroja	31
5.4 Oblike pritiskov Sovjetske zveze na Jugoslavijo	32
5.4.1 Kampanja proti CK KPJ in Jugoslaviji kot državi	33
5.4.2 Gospodarski in ekonomski pritisk	33
5.4.3 Politični procesi in vojaški pritiski	35
5.4.4 Teroristične in vohunske akcije	36
6 POLITIČNI ZAPORI	36
6.1 Goli otok	36
6.1.1 Goli otok nekoč	38
6.1.2 Položaj zapornikov	41
6.1.3 Konec zaporov	42
6.1.4 Goli otok danes	42
6.1.5 Goli otok v številkah	43
7 ŠESTI KONGRES KPJ	45
8 STALINOVA SMRT IN BOLŠJI ČASI ZA JUGOSLAVIJO	46
9 ZAKLJUČEK	47
10 LITERATURA	49

10.1	Samostojne publikacije in revije.....	49
10.2	Članki v revijah	50
10.3	Medmrežje	50

SEZNAM KRATIC

IB – Informacijski biro komunističnih partij

CK KPJ – Centralni komite komunistične partije Jugoslavije

KPJ – Komunistična partija Jugoslavije

KP – Komunistična partija

CK VKP(b) – Centralni komite vsezvezne komunistične partije (boljševiki)

CK KPSZ – Centralni komite komunistične partije Sovjetske zveze

ZDA – Združene države Amerike

SZ – Sovjetska zveza

NOB – Narodnoosvobodilna borba

NOV – Narodnoosvobodilna vojska

AVNOJ – Antifašistično vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije - Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije¹

¹ Iz hrvaškega in srbskega jezika v slovenski jezik sem v celotnem delu prevajala sama.

SEZNAM SLIK IN TABEL

Slika 1: Pismo CK VKP(b) namenjen CK KPJ, z dne 27. marca 1948

Slika 2: Objava resolucije Informbiroja in izjava CK KPJ, z dne 19. junija 1948 v časopisu Borba

Slika 3: Navdušenje ljudstva na V. kongresu CK KPJ

Slika 4: Položaj Golega otoka

Slika 5: Goli otok – zapor za informbirojevce

Slika 6: Goli otok – severni del, ki je izpostavljen močni burji in nevihtam

Slika 7: Del zaporniškega kompleksa na Golem otoku

Slika 8: Goli otok danes

Tabela 6.1.5.1.: Statistika umrlih v času bivanja na Golem otoku

Tabela 6.1.5.2.: Število aretacij v prvih letih spora

Tabela 6.1.5.3.: Aretacije po nacionalni pripadnosti

1 UVOD

V pričujočem diplomskem delu bom predstavila politično ozadje dogodkov med Komunistično partijo Jugoslavije in Komunistično partijo Sovjetske zveze (s poudarkom na Informbiroju) med letoma 1948 in 1953, z analizo dokumentov, ki so bili sprejeti v tem času in skozi izkušnje ljudi, ki so bili kot informbirojevci zaprti na Golem otoku.

To diplomsko delo mi bo služilo kot uvod drugega diplomskega dela, ki ga moram še opraviti na Filozofski fakulteti, kjer bom predstavila vsebinsko isto časovno obdobje, vendar s poudarkom na literarnem področju.

Komunistična partija Jugoslavije je bila edina med evropskimi partijami, ki je v času druge svetovne vojne z lastnimi silami izvedla socialistično revolucijo. Toda prav kmalu po vojni je pri urejanju raznih vprašanj političnega, kulturnega, gospodarskega in drugega sodelovanja prišlo do nasprotij s sovjetskimi predstavniki. Jugoslovanska prizadevanja po samostojnosti so nujno morala trčiti ob Stalinovo težnjo, da bi si gospodarsko in politično podredil vse novo nastale socialistične države, pa tudi ob njegove hegemonistične² račune, da bi obdržal popolno nadzorstvo nad politiko komunističnih partij tako socialističnih kot tudi kapitalističnih dežel. Posebej mu je šlo za to, da bi stl neodvisno politiko Jugoslavije, ki je zaradi zmagovite revolucije uživala velik ugled; zakaj prav njen zgled je po Stalinovem mnenju spodkopaval disciplino in »pohujšljivo« vplival na dežele in partije v socialističnem taboru in na vsa komunistična gibanja po svetu (Lešnik, 1981: 7).

Cilj proučevanja diplomskega dela bo prikazati potek dogodkov, ki sta jih doživeli Jugoslavija in KPJ z ustanovitvijo Informbiroja.

Leto 1948 je bila prelomnica, začetek novega obdobja v zgodovini jugoslovanske socialistične revolucije in hkrati začetek boja za nove odnose v mednarodnem delavskem in komunističnem gibanju. Istega leta je bil ustanovljen Informbiro – informacijski biro devetih komunističnih partij, ki je bil ustanovljen z namenom, da bi z njim Stalin uresničeval svoje politične cilje. Želel si je podrediti Jugoslavijo, ki pa si je prizadevala za enakopravnost odnosov med partijami in za graditev socializma³ po svoji poti.

² Hegemonija pomeni vodstvo, vodilno vlogo (razreda, države), prevladujoč vpliv, prevlada npr. kake države v politični zvezi.

³ Razlago pojmov socializem, komunizem, socialistično in komunistično gibanje sem podala na koncu diplomskega dela pod prilogo A.

Teza iz katere bom izhajala je: Jugoslovanska odločitev za graditev socializma po svoji poti je za Sovjetsko zvezo pomenilo spodkopavanje in rušenje Stalinovega hegemonističnega vpliva.

Struktura diplomskega dela bo zajemala več sklopov. V prvem delu bom na kratko predstavila stanje v svetu po 2. svetovni vojni, začetek spora med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo in prikazala razloge za ustanovitev Informbiroja.

V drugem delu se bom osredotočila na sam potek spora med dvema ključnima državama: Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo. Naštela in razložila bom poti in dogodke, ki so bili namenjeni reševanju napetosti in nasprotij med državama.

V tretjem delu bom predstavila peti kongres KPJ, pomen kongresa in ukrepe, ki jih je KPJ sprejela. Nadaljevala bom z opisom različnih oblik pritiskov, ki jih je izvajala Sovjetska zveza proti Jugoslaviji. Predstavila in opisala bom Goli otok, otok, kjer je bilo ustanovljeno koncentracijsko taborišče za pristaše stalinizma ter na kratko opisala življenje političnih zapornikov. Končala bom z opisom šestega kongresa KPJ in Stalinovo smrtjo, kot dogodkoma, ki sta pomenila prelomnico za Jugoslavijo.

V svoji diplomski nalogi bom uporabila naslednje raziskovalne metode: deskriptivno metodo (za pojasnitev osnovnih pojmov), analizo in interpretacijo sekundarnih virov: knjig, medmrežnih virov, strokovnih člankov, raziskovalnih poročil, vsebin dostopne dokumentacije in strokovnih člankov, zgodovinsko analizo, s katero sem raziskovala tendence predmeta raziskovanja in analizo uradnih statistik.

2 STANJE PO 2. SV. VOJNI

Še preden se je končala druga svetovna vojna, so velike zavezniške sile, pripadnice protihitlerjevske koalicije, začele spreminjati povojni politični zemljevid sveta (Kržavac, Marković, 1976: 37). Na konferenci na Jalti⁴ februarja 1945 so predstavniki zavezniških sil določili nov sistem mednarodnih odnosov, v katerih so imele vodilno vlogo Združene države Amerike in Sovjetska zveza. Brez njihovega posredovanja in vpliva ni moglo biti rešeno niti eno samo pomembnejše vprašanje (Kržavac, Marković, 1976: 37).

Združene države Amerike so ob koncu druge svetovne vojne postale vodilna sila zahodnega sveta predvsem na gospodarskem področju, po vojni pa se je okrepila tudi Sovjetska zveza, ki ji je uspelo razbiti prejšnjo politično osamljenost. Obe državi sta bili prepričani, da sta edino njuna državna sistema in ideologiji prava pot k napredku (Nećak, 1999: 9).

Sovjetska zveza je takoj po vojni svojo obliko državne ureditve uvajala tako, da je do leta 1952 države, ki so bile pod njenim neposrednim vplivom preoblikovala v komunistične – države ljudske demokracije (Nećak, 1999: 9). Ugled v svetu (vojaški, politični in moralni) je pridobila, ker se je v toku druge svetovne vojne borila na strani protihitlerjevske koalicije in s tem dobila priložnost za razvoj in zmago revolucionarnih-demokratskih gibanj pod vodstvom komunistov.

Glavni cilj ameriške svetovne strategije v obdobju po drugi svetovni vojni je bilo preprečevanje vpliva in omejitev moči Sovjetske zveze, preprečiti razširitev komunističnega vpliva na zahodnodemokratske države. ZDA je bila kapitalistična in demokratska država. Imperialistične in kolonialne sile so, da bi omogočile preprečiti širjenje socialističnega vpliva organizirale in sprejemale ustrezne ukrepe.

⁴ Potekala je od 5. do 11. februarja 1945 na Jalti, ko so se veliki trije (Churchill, Stalin in Roosevelt) tik pred kapitulacijo Nemčije, dogovorili o ureditvi sveta po koncu 2. svetovne vojne.

V času predsednikovanja Harryja S. Trumana⁵ so Američani leta 1947 izdelali globalno strategijo odnosa do SZ in socialističnih držav in sprejeli t. i. »Trumanovo doktrino«⁶, ki pa jo je deset let kasneje nadgradila še »Eisenhowerjeva doktrina«⁷ vojaške pomoči proti napadom komunističnih držav.

Drugi, vsaj tako pomemben načrt uresničevanja ameriške politike, je postal »Marshallov načrt«⁸, s katerim so ZDA ponudile gospodarsko pomoč vsem državam, ki so bile prizadete po 2. sv. vojni. Ker sta SZ in njen tabor »imperialistično« pomoč zavrnila, so ZDA začele gospodarsko in finančno podpirati predvsem zahodnoevropske države (Nećak, 1999: 9).

Taki politiki ZDA je SZ odgovorila z ustanovitvijo Informacijskega biroja komunističnih in delavskih strank leta 1947 na Poljskem. Le-ta naj bi bil nekakšen nadomestek za leta 1943 odpravljeno Kominterno⁹, ki naj bi skrbel za enotnost in enakopravnost vzhodnega tabora pod pokroviteljstvom SZ, ter da takoj zatre kakršnekoli zamisli vzhodnoevropskih socialističnih držav o samostojni poti v socializem.

Nastala sta dva nasprotna tabora, imperialistični in protimperialistični, s središčema v ZDA in SZ. Na eni strani kapitalizem, na drugi strani komunizem. Stalin je imel ta spopad za meddržavni spopad. Spregledal pa je to, da se je socializem v minulem obdobju izoblikoval v svetovni proces, ki ni omejen samo z državnimi mejami SZ in drugih socialističnih držav, marveč je zajel precej večji prostor. Poudarjanje državnih meja kot meje med kapitalizmom in socializmom je osamilo socialistične države in zmanjševalo njihov vpliv na razvoj osvobodilnih, protikolonialnih in drugih naprednih gibanj v svetu. Temu togemu pojmovanju in Stalinovemu shematizmu so se vdale zahodne komunistične partije, ki so zavoljo tega vse bolj izgubljale svoj vpliv v delavskih in ljudskih množicah (Kržavac, Marković, 1976: 38).

⁵ Predsednik ZDA med letoma 1945 in 1953.

⁶ Marca 1947 je predsednik Truman obljubil veliko denarno in materialno podporo Grčiji in Turčiji, ki sta sami zaprosili zanjo. Njegovo doktrino je ostro napadla SZ, češ da je pomoč dana zato, da deželi ne bi podlegli komunizmu ali kakršnikoli drugi nevarnosti iz SZ. Nekaj ugovorov proti tej pomoči je bilo tudi v ZDA (izolacionisti), Churchill pa jo je zelo pohvalil.

⁷ Cilji te doktrine so bili opredeljeni v poslanici predsednika Eisenhowerja na kongresu z dne 5. januarja 1957 na primeru politike do Bližnjega vzhoda. Načrt za Srednji vzhod: uporaba sil ZDA proti agresiji na Srednjem vzhodu in dveletna gospodarska pomoč, 400 milijonov dolarjev, zvečanje egiptovske vojske, ki naj bi varovala arabske meje in ureditev spornih zadev.

⁸ Tri mesece po objavi »Trumanove doktrine« je bil sprejet »Marshallov načrt«. To je bil obnovitveni program za Evropo – kot pomoč ZDA. Evropske države so najprej same naredile svoj obnovitveni program, ZDA pa jim je dala pomoč, kolikšna se jim je zdela potrebna.

⁹ Na ustanovnem kongresu v Moskvi, ki je potekal od 2. do 6. marca 1919 je nastala tretja komunistična internacionala (Kominterna), sestavljena iz komunističnih partij in levih skupin; je predhodnica Kominforma-Informbiroja.

V spletu okoliščin, v katerih so se hitro slabšali odnosi med Vzhodom in Zahodom, se je pogosto postavljalo vprašanje, ali je zares neizogiben spor med dvema »antagonističnima svetovoma« - med kapitalizmom in socializmom. Nekateri so menili, da je vojna neizogibna. Tistih, ki pa so zastopali drugačno mišljenje, jih ni bilo veliko (Nikolić, 1989: 27).

V boju med zahodnim in vzhodnim blokom je Jugoslavija stopila na stran vzhodnega komunističnega bloka. Komunistična partija Jugoslavije in nova Jugoslavija sta v SZ videli glavnega nosilca socializma, ki se bori za mir in napredek v svetu. Že med drugo svetovno vojno se je vzpostavilo tesno sodelovanje med državama, takšne odnose pa sta tudi nadaljevali po vojni. KPJ se je usmerila h graditvi socialističnega gospodarstva in socialističnih družbenih odnosov, pri tem pa se je upirala na SZ in države ljudske demokracije.

Ker jim je primanjkovalo lastnih izkušenj, so sovjetsko prakso prostovoljno sprejemali in uporabljali v jugoslovanskih razmerah. Državno lastnino so razglasili za najvišjo obliko lastnine, partijo pa so dograjevali po načelih organizacijskega in ideološkega monolitizma (Kržavac, Marković, 1976: 39).

3 SPOR MED SOVJETSKO ZVEZO IN JUGOSLAVIJO

3.1 Začetek spora

Po ugotovitvah Vladimirja Dedijerja¹⁰, so se nesporazumi med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo začeli že prve dni vstaje proti okupatorju (Šenica, 1999: 23). Korenine spora naj bi segale že v obdobje Narodnoosvobodilnega boja (v nadaljevanju NOB) in odnosih, ki so nekaj časa vladali v Kominterni, predhodnici Informbiroja. Do nesporazumov je prihajalo predvsem zaradi različnega odnosa Jugoslavije do socializma, odnosa med jugoslovansko in sovjetsko revolucijo in različnih pogledov na revolucijo v Jugoslaviji.

Kominternina in Josip Visarionovič Stalin (1879-1953) že od samega začetka nista razumela posebnosti NOB v Jugoslaviji, ki je imela vse možnosti, da se razvije v smeri revolucionarnih družbenih sprememb (Lešnik, 1978: 7).

¹⁰ Vladimir Dedijer (1914 – 1990): zgodovinar in publicist, voditelj sektorja za tisk in agitacijo v upravi za agitacijo in propagando v CK KPJ, jugoslovanski delegat na letnih zasedanjih generalne skupščine OZN, urednik mesečnika Trideset dana.

Razlike med koncepcijami Komunistične partije Jugoslavije (v nadaljevanju KPJ) in Kominternu na strateško-političnem področju so se kazale na področju mednarodno strateških načrtov sovjetske vlade v odnosu do velikih sil v protifašistični koaliciji, nanašale pa so se tudi na vprašanje preraščanja ljudske demokratične revolucije v socialistično. Odnosi med državama so se še posebej zaostri, ko je AVNOJ na drugem zasedanju 29. novembra 1943 sprejel sklepe, ki so pomenili, da je oblast v Jugoslaviji prevzelo delovno ljudstvo.

4 INFORMBIRO

Še nista minili dve leti od razpustitve Kominterne, ko si je Stalin domislil, da bi jo obnovili, pravzaprav ustanovili nov forum mednarodnega komunističnega gibanja. O ustanovitvi takšne organizacije, vendar na novih temeljih, sta se Tito in Stalin pogovarjala med srečanjem v Moskvi leta 1945, nato pa tudi leta 1946, ko se jima je pridružil še bolgarski revolucionar Georgi Dimitrov (Kržavac, Marković, 1976: 41). Da so o tem vprašanju razpravljali na teh sestankih, ni prav nič čudno, kajti po eni strani je Tito predstavljal legendarnega heroja evropskega upora proti fašizmu in nacizmu, po drugi strani pa je bil Dimitrov dolgoletni generalni sekretar Kominterne (Lešnik, 1981: 67).

Stalinu je Informbiro predstavljal sredstvo za uresničevanje njegovih političnih ciljev. Vedno je poudarjal, da morajo socialistične države držati skupaj in se med seboj povezovati. Oblikoval je blok socialističnih držav, ki je temeljil na centralizmu in popolni podreditvi državno-partijski politiki SZ. Imel je hegemonistične težnje, ki pa jih je izražal tako, da je vplival na zunanjo politiko socialističnih držav, z različnimi oblikami gospodarskega sodelovanja pa je nadziral in usmerjal njihov notranji razvoj.

Značilnosti Stalinove politike so bile: absolutiziranje sovjetskih izkušenj, ocenjevanje možnih poti graditve socializma v posameznih deželah, sektaški odnos do drugih gibanj in struj v mednarodnem delavskem gibanju, podcenjevanje in nerazumevanje procesov, ki so se sprožili po prvi svetovni vojni s krepitvijo protikolonialnega osvobodilnega gibanja (Lešnik, 1981: 69).

K uresničevanju njegovih ciljev je pripomogel prav Informbiro.

4.1 Ustanovni sestanek Informbiroja

Ustanovna konferenca najpomembnejših evropskih komunističnih in delavskih strank je bila med 22. in 27. septembrom 1947 v majhnem zdraviliškem kraju v Skljarski Porembi na Poljskem.

Lešnik v delu »Titova partija v boju s Stalinovim dogmatizmom« navaja, da so se *sestanka udeležile naslednje komunistične partije (KP)*:

1. KP Jugoslavije, ki sta jo vodila Edvard Kardelj in M. Djilas,
2. Bolgarska delavska partija (Červenkov in Pop-Tomov),
3. KP Romunije (Gheorgiju Dej in Ana Pauker),
4. KP Madžarske (Farkas in Revai),
5. poljske delavske partije (Gomulka in Minc),
6. Vsezvezne KP (boljševiki) – VKP (b), ter njihova predstavnika Ždanov in Malenkov,
7. KP Češkoslovaške (Slansky in Baštovanjsky),
8. KP Francije (Duclos in Fajon),
9. KP Italije (Longo in Relae) (Lešnik, 1981: 67).

Udeleženci so poročali o dejavnosti centralnih komitejev svojih partij, razpravljali o izmenjavi izkušenj in usklajevanju dejavnosti KP (Kržavac, Marković, 1976: 41).

Sekretar CK KPSZ Andrej A. Ždanov je poleg poročil o položaju posameznih strank predstavil referat o mednarodnem položaju, katerega teze so postale sestavni del »Deklaracije Komunistične informacijske konference o mednarodnem položaju« (Nećak, 1999: 22). V tem referatu je poudaril, da so se po drugi svetovni vojni, med državami, ki so bile prej zaveznice, povečevale razlike pri določanju ciljev in nalog ureditve sveta po vojni. Kot posledica tega sta nastala dva nasprotna tabora: **imperialistični**, kateremu je glavni cilj prevlada ameriškega imperializma v svetu, ter drugi tabor, **protiimperialistični**, demokratičen, ki se je zavzemal za spodrivanje imperializma, za demokracijo in likvidacijo ostankov fašizma. V svojem referatu je tudi predlagal, da bi ustanovili skupni organ, kjer bi se sestajali, izmenjavali izkušnje, se dogovarjali o skupnih akcijah,... Zanimal je, da bi bil tak organ podoben prejšnjemu mednarodnemu centru, t. j. Kominterni.

Predstavniki poljske partije Vladislav Gomulka je predstavil referat o izmenjavi izkušenj in koordinaciji dejavnosti KP. Gomulka je bil tudi prvi, ki je izrazil nestrinjanje s sovjetskim predlogom in dodal, da »takšni centri naredijo več škode kot koristi« (Nikolić, 1989: 38).

Tudi jugoslovanski predstavniki so izrazili nestrinjanje s sovjetskim predlogom in poudarili, da »partije lahko naredijo napako in da jo bodo same popravljale« (Nikolić, 1989: 38). Predlog Ždanova o formiranju novega mednarodnega centra so odbili tudi predstavniki KP Francije, KP Italije in KP Češkoslovaške.

Predstavnika jugoslovanske delegacije, Edvard Kardelj in Milovan Djilas, sta se tudi udeležila ustanovnega sestanka Informbiroja. Kardelj je med drugim v svojih »Spominih« o nesoglasjih na ustanovnem sestanku zapisal, da je Stalin težil k temu »da bi zlomil duha neodvisnosti v novih socialističnih državah in da bi jih podredil svoji politiki« (Lešnik, 1981: 70). Na ustanovnem sestanku je poročal o stališčih politbiroja CK KPJ, izrazil je lojalnost in zahvalo SZ za pomoč Jugoslaviji med vojno, hkrati pa je v referatu izražal neodvisnost in upiranje mednarodnemu centru komunističnega gibanja, ter željo po svobodni jugoslovanski politiki. Na eni od sej Informbiroja sta skupaj z Djilasom izrazila kritično mnenje o KP Italije in KP Francije, predvsem v smislu premajhne revolucionarne aktivnosti, kar je povzročilo odtujitev KP Jugoslavije od ostalih KP. Delegacija Jugoslavije je bila tako edina, ki se je uprla SZ že na samem ustanovnem sestanku Informbiroja in je tudi jasno izrazila svoje mnenje, da so partije postavljene v neenakopraven položaj.

KPJ je tudi izrazila željo po privilegiranem položaju v primerjavi z ostalimi partijami, ki je temeljila na lastni vojaški osvoboditvi države, s čimer se druge partije niso mogle pohvaliti. Ta dogmatska pozicija KPJ se prične lomiti šele spomladi leta 1948, ko je Moskva potegnila poteze, ki so ogrožale jugoslovansko suverenost (npr. zahteva po takojšnji vzpostavitvi bolgarsko-jugoslovanske federacije) (Lešnik, 1998: 296).

Posvetovanje se je končalo s sprejetjem deklaracije o mednarodnem položaju in resolucije o izmenjavi izkušenj in usklajevanju dejavnosti partij, zastopanih na konferenci. V deklaraciji so določili politična izhodišča, v resoluciji pa organizacijska načela (Kržavac, Marković, 1976: 41).

Resolucija o izmenjavi izkušenj in usklajevanju dejavnosti na konferenci zastopanih komunističnih strank – udeleženci so na posvetovanju ugotovili, da je glavna pomanjkljivost udeleženi KP, nepovezanost in da so izkušnje pokazale, da je le ta nepravilna in škodljiva. Za povojni mednarodni položaj sta izmenjava izkušenj in prostovoljno usklajevanje dejavnosti različnih strank nujna, nepovezanost KP pa bi lahko povzročila tudi škodo delavskemu razredu (Nećak, 1999: 22).

RESOLUCIJA INFORMBIROJA JE ZAJEMALA NASLEDNJE:

1. Ustanovili bodo informacijski biro, ki bo sestavljen iz predstavnikov naslednjih KP: KP Jugoslavije, bolgarske delavske partije (komunisti), KP Romunije, madžarske KP, poljske delavske partije, Vsezvezne KP (boljševiki), KP Francije, KP Češkoslovaške in KP Italije.
2. Glavna naloga Informbiroja je izmenjava izkušenj in mnenj in po potrebi usklajevanje dejavnosti KP na podlagi medsebojnega soglasja.
3. Informacijski biro naj bo sestavljen iz predstavnikov centralnih komitejev (v nadaljevanju CK) in sicer po dva za vsak CK, delegacijo pa določajo in izmenjavajo CK sami.
4. Informacijski komite naj ima tiskano glasilo, ki naj izhaja vsakih štirinajst dni, pozneje pa vsak teden v francoskem in ruskem jeziku, po možnosti tudi v drugih jezikih.
5. Sedež informacijskega biroja naj bo v Beogradu (Lešnik, 1981: 68).

V oktobru 1947 je bil v Beogradu organiziran stalni sedež Informbiroja in uredništva njihovega glasila z naslovom »Za trajen mir in ljudsko demokracijo«. V letu 1947 so izšle tri številke časopisa (Lešnik, 1981: 68). Leto kasneje so časopis preimenovali: »Za čvrsti mir in za ljudsko demokracijo!«. Izhajal je v ruskem, francoskem in srbohrvaškem jeziku, kasneje tudi v angleškem jeziku. Redakcijo časopisa je sestavljala po en predstavnik članic Informbiroja. Urednik časopisa je bil Pavel Judin, ruski predstavnik, njegov namestnik pa Boris Zihlerl. Judin je bil tisti, ki je imel vse niti v rokah. Na sestankih redakcije so se dogovarjali o vsebini časopisa, vendar so vsebino menjali, ne da bi drugi člani bili obveščeni o tem. Kontrolo nad vsebino časopisa so vršili v Moskvi, ki je tudi dala »zeleno luč« za tiskanje.

4.2 Sestava udeležencev ustanovnega sestanka

Sestava udeležencev na posvetovanju ustanovnega sestanka Informbiroja nam pove kar nekaj zanimivih podatkov. KP Italije in KP Francije, kot nevladajoči komunistični partiji in najmočnejši komunistični partiji zunaj skupine socialističnih držav, sta bili povabljeni k sodelovanju, medtem ko nekatere socialistične države oz. države ljudske demokracije pa niso bile povabljene. Med le-te spadajo: albanska, vzhodnonemška partija, dve azijski, severnokorejska, severnovijetnamska partija ter zelo močna KP Kitajske.

Stalin je izbiral tiste partije, ki so imele največji ugled in vpliv v komunističnem gibanju in jih je lahko hkrati kontroliral. Pri izboru ni šlo za posebno priznanje najvplivnejšim partijam, temveč za Stalinovo skrito taktiko izvrševanja vpliva in kontrole na te države.

Partije bi lahko izvedle kakršnokoli spremembo v svoji državi, vendar se jim je z vstopom položaj močno spremenil. Bile so odvisne od stališč in smernic IB sestankov, to je od stališč in smernic vodilne partije (Lešnik, 1981: 73).

Ko je pred štirimi leti v bistvu prav »vodilna partija« sprejela odločitev o razpustitvi Kominterne, je izhajala iz točne ugotovitve, da se s to odločitvijo ne bo nič bistvenega spremenilo v strukturi in značaju odnosov v mednarodnem komunističnem gibanju, predvsem pa da se njena vloga ne bo zmanjšala (Lešnik, 1981: 74). Postavlja pa se vprašanje, zakaj je Stalin spremenil svoje stališče. Odgovor podajam v naslednjem odstavku.

4.2.1 Trije odločilni momenti, ki so vplivali na Stalinovo odločitev o ustanovitvi IB

Avgust Lešnik v delu »Titova partija v boju s Stalinovim dogmatizmom« (1981, 74-75) navaja tri ključne momente, ki so vplivali na Stalinovo odločitev o ustanovitvi Informbiroja:

PRVI MOMENT: Stalin je z ustanovitvijo IB želel, da omeji oziroma onemogoči težnjo mnogih komunističnih partij k samostojni graditvi in vodenju svoje politike in enakopravnih odnosov med partijami. V času druge svetovne vojne so bile mnoge komunistične partije, pod vplivom okoliščin, v položaju, da so samostojno določale svoja stališča do važnih političnih problemov. Predvsem se je to kazalo pri nekaterih vladajočih komunističnih partijah, posebno pri KP Jugoslavije, delno pa tudi pri češkoslovaški in poljski partiji. Stalin je zaključil, da je potrebno v pogojih zaostrene »mednarodne razredne borbe« in globoke blokvske razdelitve sveta, tem težnjam napraviti konec. To je bil eden od osrednjih problemov, ki je vplival na odločitev o ustanovitvi IB. V tej situaciji si je Stalin prizadeval ustvariti prejšnji tip »železne« mednarodne discipline, monolitno enotnost »vodilne partije«.

DRUGI MOMENT: je neposredno povezan s pojavom hladne vojne in blokvske konfrontacije. V tedanji razdelitvi sil je Sovjetska zveza v določeni meri zaostajala za zahodnimi silami, predvsem na ekonomskem in vojnostrateškem področju (nuklearno orožje).

Stalin je ocenil, da bo bližnja konfrontacija zelo težka in dolgotrajna, pa je tako zaključil, da je potrebno vse omenjene »slabe točke« lastnega zbora nadomestiti z maksimalno mobilizacijo in koncentracijo vseh razpoložljivih političnih sil. Da bi se to doseglo, je bila Stalinu potrebna kontrola nad vsemi političnimi silami, s katerimi je razpolagalo mednarodno komunistično gibanje. Ustanovitev IB je bila tako ena od prvih potez, ki so bile narejene v hladni vojni dveh vojno-političnih grupacij.

TRETJI MOMENT: je povezan s spremembo v razdelitvi sil v komunističnem gibanju, do katere je prišlo zaradi večjega števila vladajočih KP. S prihodom desetih partij na oblast je bil ogrožen prejšnji tip odnosov med KP. Sedaj se ni zastavljalo samo vprašanje odnosov med KP, temveč je v ospredje stopilo vprašanje odnosov med socialističnimi deželami. Ta novi problem je imel teoretične in politično-praktične dimenzije.

5 LETO 1948

Leto 1948 pomeni prelomno leto v odnosih med Komunistično partijo Jugoslavijo in Vsezvezno komunistično partijo (boljševiki), prelomno leto za vso svetovno delavsko gibanje, leto v katerem je Stalin takrat prešel v odkrit politični napad na Jugoslavijo (Lešnik, 1981: 76). Svet je bil nad dejanjem SZ močno presenečen, kajti Jugoslavija je bila vedno njen iskren prijatelj in najbolj vdan zaveznik.

Bistvo Titove revolucionarne akcije in dela na čelu KPJ je bil antidogmatizem nasproti Stalinovemu dogmatizmu. KPJ je skozi NOB izvedla revolucijo s silami lastnega ljudstva in NOV in v teoriji in praksi upoštevala marksistično-leninistično načelo enakopravnosti med KP in socialističnimi državami; to pa je za Stalinov hegemonizem predstavljalo nevarno zapreko (Lešnik, 1981: 76-77). Ko so se začeli zaostrovati odnosi med SZ in Zahodom, je vodstvo SZ poskušalo na vsak način Jugoslavijo podrediti svoji oblasti.

Jugoslavija je bila država, na čelu katere je stalo revolucionarno vodstvo, navdihnjeno s komunistično etiko, ki se ni mogla sprijazniti z dominacijo kot odnosom med komunisti (Lešnik, 1981: 77).

Njena načela in nagibi so bila, da mora med partijami obstajati odprtost, enakopravnost, dobronamernost in internacionalistična solidarnost, poudarjali so družbeno-razredne odnose, dvoma, zlonamernosti, dominacije nad komunisti niso mogli prenašati in ljubiti svoj narod je bila prva dolžnost komunista.

Zaradi postavljanja Jugoslavije v neenakopraven položaj, že v avgustu leta 1946, Jugoslavija ni pristala na ustanavljanje mešanih sovjetsko-jugoslovanskih družb in skupnih mešanih bank. Do razhajanj pa je prišlo tudi v zvezi s položajem in delom sovjetskih vojaških in civilnih strokovnjakov v Jugoslaviji (Lešnik, 1981: 77).

Ko je sovjetsko vodstvo ugotovilo, da Jugoslavija ne bo popustila, se je odločil opustiti pritisk nanjo z mirnimi sredstvi in uporabiti moralno-politični, ekonomski in državni pritisk. Stalin je bil prepričan, da bo hitro zlomil odpor jugoslovanskega vodstva, zaradi položaja sovjetske partije v svetovnem komunističnem gibanju. Vendar to se ni zgodilo. Jugoslavija nikakor ni hotela ostati v podrejenem položaju, zato ni popustila. Tako predstavlja leto 1948 prelomnico, ko se je začel hud pritisk proti Jugoslaviji, ki je trajal vse do Stalinove smrti marca 1953.

5.1 Prva faza spora

Za prvo fazo spora so značilni trije dogodki, ki so vplivali na poslabšanje odnosov med Jugoslavijo in SZ. Ti predstavljajo:

1. zavlacavanje SZ pri trgovinskih pogovorih za leto 1948 in odpoklic vojaških in civilnih strokovnjakov iz Jugoslavije,
2. pismo CK VKP(b) z dne 27. marca 1948, namenjeno CK KPJ in pisma, ki so kasneje sledila,
3. resolucija Informbiroja »O stanju v KPJ« objavljena 28. junija 1948 (Lešnik, 1981: 78).

5.1.1 Prvi ukrepi

a) »Jugoslavija naj pogoltne Albanijo«

Januarja 1948 je na povabilo sovjetske partije v Moskvo odpotovala jugoslovanska vojaška delegacija, ki so jo sestavljali: Svetozar Vukmanović-Tempo, Koča Popović, Mijalko Todorović, Ivo Rukavina. Z njimi je odpotoval tudi Milovan Djilas, član politbiroja CK KPJ, ker naj bi z njim razpravljali o zunanjepolitičnih vprašanjih, predvsem v zvezi z Albanijo.

Iskra, ki je prižgala ogenj spora, je bil jugoslovanski odnos do Albanije. Ta v resnici, ni bil dosti drugačen od tistega, ki ga je imela Sovjetska zveza do Jugoslavije. Razlikoval se je le v eni, toda bistveni točki: medtem, ko je hotela Moskva izrabiti jugoslovansko gospodarstvo samo v svojo korist, si je Beograd, nasprotno prizadeval, da bi podpiral in krepil Albanijo, kot da bi šlo za eno manj razvitih republik. Tako sta začeli Jugoslavija in Albanija na podlagi vrste dogovorov tesno sodelovati v gospodarstvu in njuni armadi sta bili v veliki meri integrirani (Pirjevec, 1987: 43).

Stalin je na tem sestanku svetoval Milovanu Djilasu naj Jugoslavija »pogoltne Albanijo« (Lešnik, 1978: 17). Djilas je bil presenečen nad izjavo, saj sta Jugoslavija in Albanija sodelovali na različnih področjih. Prav to sodelovanje in prijateljstvo med njima je Stalina močno motilo. Obljubil je, da bo pomagal jugoslovanski armadi, da bo dal vse potrebno za vojaško industrijo in ladjedelništvo. Vendar je vse skupaj ostalo samo pri obljubah. Na sestanku se niso mogli ničesar dogovoriti.

Ustanovni sestanek Informbiroja je Stalinu pokazal, da si po tej poti ne bo mogel podrediti vzhodnoevropskih socialističnih dežel. Skoraj vse so se uprle in se niso hotele podrediti diktatu Moskve. Stalin je v tem videl dvojno nevarnost. To je bilo znamenje, da se želijo te dežele osamosvojiti, utrditi svojo neodvisnost in voditi svojo politiko v skladu z interesi svoje neodvisnosti. V takem nastopanju teh partij je videl hkrati nevarnost, da se bo politika posameznih socialističnih dežel – notranja in zunanja – pričela vse bolj razlikovati od sovjetske in da bo Sovjetska zveza izgubila vpliv na to politiko. Pri tem mu je bila verjetno zgled Jugoslavija, ki se je trdovratno borila za svojo neodvisnost. Zato je tudi posegal po drastičnih sredstvih (Lešnik, 1981: 79).

b) Vprašanje jugoslovansko-bolgarske federacije

Dimitrov, predstavnik Bolgarije, je na tiskovni konferenci v Bukarešti, konec januarja 1948, na vprašanje, ali bo ustanovljena balkanska federacija ali konfederacija rekel, da je o tem prizgodaj govoriti toda *»ko se bo začela ustvarjati taka federacija ali konfederacija, naši narodi, narodi ljudske demokracije – Romunije, Bolgarije, Jugoslavije, Albanije, Češkoslovaške, Poljske, Madžarske in Grčije, ne bodo vprašali za nasvet imperialistov in se ne bodo menili za njihovo nasprotovanje, marveč bodo sami uredili to vprašanje, izhajajoč iz lastnih interesov v povezavi z interesi drugih narodov, nujno potrebnih za njihovo mednarodno sodelovanje«* (Lešnik, 1981: 79).

Februarja 1948 je Stalin v Moskvo poklical na sestanek najvišje predstavnike Jugoslavije in Bolgarije. **Sestanek je pomenil začetek prve faze odkritega napada Stalina na neodvisnost in suverenost Jugoslavije.** Jugoslovanska delegacija na tem sestanku je bila: Edvard Kardelj, Vladimir Bakarić, Milovan Djilas in Aleksandar Ranković. Tita na tem sestanku ni bilo, ker je slutil, da Stalin želi nekaj več in ne samo kritizirati Dimitrova. Aleksandar Ranković je zapisal v svoj dnevnik: *»Rusi so pričakovali, da bo v delegaciji tudi Tito in ker ni prišel, so bili besni«* (Lešnik, 1978: 18).

Na sestanku so udeleženci poslušali besen Stalinov monolog. Zelo je bil jezen na Dimitrova, ker se o tako pomembnem vprašanju glede balkanske federacije oz. konfederacije, ni z nikomer posvetoval ali pa vprašal za mnenje. Na sestanku je zahteval naj se ustanovi federacija med Jugoslavijo in Bolgarijo. Jugoslovanski predstavnik Kardelj je izjavil, da je Jugoslavija že od vsega začetka bila proti predlogu o federaciji, kajti lahko bi prišlo do velikih notranjih nasprotij, ker sta to dve državi z različno zgodovino, da je za ustanovitev federacije potreben čas, da se ustvarijo pogoji za kaj takega. Nasprotno pa je bolgarska delegacija Stalinov predlog z navdušenjem sprejela.

Stalinov pravi namen, da bi združil Jugoslavijo in Bolgarijo, je bil samo delček tistega, kar je Stalin v resnici nameraval. Želel je, da bi vse vzhodnoevropske države spravil v meje SZ. Do tega naj bi prišlo v dveh stopinjah. Najprej naj bi ustvaril federacijo med Poljsko in Češkoslovaško, Romunijo in Madžarsko ter Jugoslavijo in Bolgarijo. Na drugi stopnji bi se vse te nove državne enote združile s SZ (Dedijer, 1969: 110).

Prav tako pa je Stalin z ustanovitvijo federacije med Jugoslavijo in Bolgarijo poskušal spodkopati notranjo čvrstost in neodvisnost Jugoslavije. Takšna federacija bi namreč pomenila konec narodnoosvobodilne, socialistične Jugoslavije, ki bi bila povsem odvisna od sovjetske politike (Lešnik, 1981: 83).

CK KPJ je na seji 1. marca 1948 to zahtevo zavrnil kot nevarno za enotnost Jugoslavije, njen gospodarski razvoj in suverenost (Lešnik, 1978: 19).

Na seji so prišli do zaključka, da jih Rusi neprestano postavljajo v neenakopraven položaj. Kritizirali so mešane družbe, zavračanje obnovitve trgovinskega sporazuma s strani SZ pa samo dokazuje, da so jih Rusi hoteli na vsak način podrediti.

S takšnim ravnanjem se je vodstvo kake partije prvič postavilo po robu do tedaj nedotakljivi VKP(b) v mednarodnem komunističnem gibanju.

c) gospodarski pritisk na Jugoslavijo

Ker je Stalin videl, da se Jugoslavija ne bo kar tako prepustila ukazovati, se je odločil za ostrejša ukrepa. Na sestanku v Moskvi, februarja 1948, so napovedali možnost gospodarskega pritiska s tem, da so odklonili pogajanja o redni trgovinski pogodbi za leto 1948.

Jugoslavija je bila v tem času usmerjena v svoji zunanji trgovini večinoma k vzhodnim deželam, največ k Sovjetski zvezi. Bila je odvisna od SZ, zlasti zaradi uvoza nekaterih bistvenih surovin, na primer nafte in bombaža. Jugoslovanski izvoz v vzhodne dežele je predstavljal 53%, uvoz iz teh dežel pa 56% celotnega uvoza.

Jugoslavija je izrazila željo, da bi se trgovinski sporazumi, ki so veljali do aprila 1948, razširili in podaljšali za celo leto. Jugoslovanska delegacija ni dočakala poklica v Moskvo, da bi se dogovorili glede trgovine. Vse je kazalo na to, da se je SZ odločila prekiniti trgovinske zveze med državama, kar pa je za Jugoslavijo pomenilo hud ekonomski pritisk.

d) odpoklic sovjetskih vojaških in civilnih strokovnjakov

18. marca 1948 je vlada Sovjetske zveze pod pretvezo, da so »obdani s sovraštvom«, kar pomeni, da se z njimi ne ravna prijateljsko, odpoklicala iz Jugoslavije vse sovjetske vojaške strokovnjake, naslednji dan pa še civilne strokovnjake.

Jugoslovansko vodstvo je zahtevalo obrazložitev za takšno dejanje. Poslali so pismo dne 20. marca 1948 sovjetskemu zunanjemu ministru Molotovu, v katerem Stalina pozivajo naj jim odkrito pojasni razloge za svoja dejanja.

5.1.2 Drugi ukrepi – dopisovanje med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo

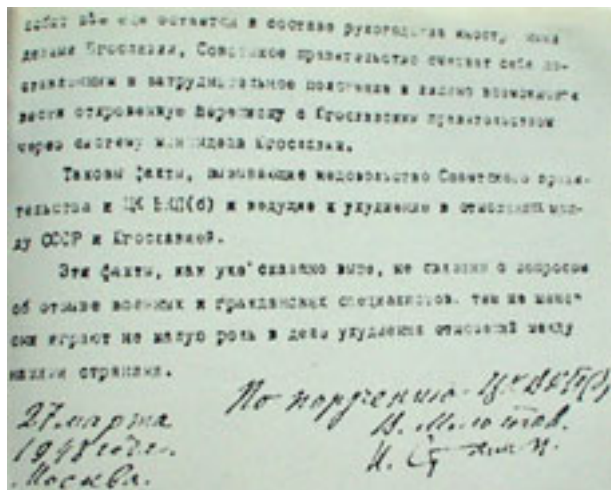
Začelo se je s pismom 27. marca 1948, ki ga je poslal CK VKP(b) CK KPJ. Pismo je predstavljal odgovor na Titovo pismo za obrazložitev za odpoklic sovjetskih vojaških in civilnih strokovnjakov v Jugoslaviji.

CK VKP(b) je, poleg že omenjenih vzrokov za odpoklic strokovnjakov, dodal še vrsto obdolžitev in klevet na račun KP Jugoslavije. S pismom se je pričel vršiti oster ideološko-politični pritisk na Jugoslavijo. Vsebina pisma je bila sledeča:

- obtožili so vodstvo KPJ za vrsto napak glede vprašanj notranje in zunanje politike,
- da krožijo med jugoslovanskimi voditelji »protisovjetske izjave«,
- po Stalinovem pismu je trditev, da Sovjeti odklanjajo trgovinska pogajanja, le jugoslovanska kleveta (izmišljotina),
- da je sovjetska armada izpostavljena »diskreditiranju«,
- da KPJ ni legalizirana, da je v pollegalnem položaju, ker je svoje sklepe in politiko izvajala preko organizacije Ljudske fronte, ki je sprejemala partijske sklepe in je pomenila najširšo obliko političnega angažiranja množic,
- očitajo pomanjkanje demokracije v partiji,
- da se v politiki KPJ vedno več pojavljajo kapitalistični elementi, ki začenjajo spodbijati socializem (Lešnik, 1981: 85-86).

Z vsebino pisma so bile seznanjene tudi ostale članice Informbiroja.

Slika 1: Pismo CK VKP(b) namenjen CK KPJ, z dne 27. marca 1948

Vir: Marković (1987).

Odgovor CK KPJ na to pismo je prišel 13. aprila 1948 po zgodovinski plenarni seji, ki je bila 12. in 13. aprila.

Najpomembnejši problem, ki so ga obravnavali na tej seji je bilo vprašanje odnosov socialistične Jugoslavije do prve dežele socializma – Sovjetske zveze v okoliščinah stalinske hegemonistične politike do manjših in šibkejših dežel (Lešnik, 1981: 87).

Na njej so zavrnilo vse sovjetske obtožbe, izrazili so začudenje in nezadovoljstvo zaradi stališča, načina, kako so sporočili svoje poglede in ukrepov sovjetske vlade. Odgovor je opozoril na to, da gre za različne nazore v odnosih med socialističnimi državami, da obstajajo specifični pogoji graditve socializma v posameznih državah in da je potrebno ohraniti tesno sodelovanje med njimi, ob spoštovanju neodvisnosti in enakopravnosti.

Dopisovanje med jugoslovansko in sovjetsko partijo je bilo strogo zaupno in javnost o tem ni bila obveščena (Lešnik, 1981: 88). Medtem pa je CK KPJ prejel pisma vodstev komunističnih partij Madžarske, Češkoslovaške, Romunije, Bolgarije, v katerih so izrekla soglasja s stališčem sovjetske partije in z njenim pismom z dne 27. marca 1948.

4. maja 1948 je prispelo pismo CK VKP(b) s podpisom Stalina in Molotova, ki je še bolj obtoževalo Jugoslavijo in KPJ ter bilo po načinu, kako je bilo sestavljeno, skrbno sestavljena obtožnica, katere očitni namen je bil zamegliti prave vzroke nastalih nesoglasij in sprožiti močan pritisk na KPJ v mednarodnem delavskem gibanju.

V tem pismu ponavljajo, razširjajo in zastrujejo vse prej navedene obdolžitve, brezobzirno odklanjajo vse utemeljitve, navedene v odgovoru CK KPJ; jugoslovansko stališče o specifičnih oblikah graditve socializma v Jugoslaviji pa imenujejo »cenena lokavost« (Lešnik, 1978: 21).

To pismo pa vsebuje štiri nova stališča:

1. Jugoslovansko vodstvo je obdolženo, da izenačuje SZ in njeno politiko z imperialističnimi državami in njihovo politiko,
2. zanika zasluge KPJ in zasluge jugoslovanskih narodov v NOV: trdi, da njihove zasluge niso nič večje od KP Poljske, Češkoslovaške, Madžarske, Romunije, Bolgarije in Albanije, ter da so manjše od zaslug KP Francije in Italije; da jugoslovanska armada ni bistveno prispevala k osvoboditvi Jugoslavije; da se zmaga revolucije v Jugoslaviji »ne pojasnjuje z nekimi posebnimi kvalitetai jugoslovanske komunistične partije«, temveč s tem, »da je v trenutku, ko je narodnoosvobodilno gibanje v Jugoslaviji preživljalo hudo krizo, sovjetska armada priskočila na pomoč jugoslovanskemu ljudstvu, razbila nemške okupatorje, osvobodila Beograd in tako ustvarila pogoje, nujno potrebne za to, da je prišla KP na krmilo«, - se pravi, da brez intervencije Rdeče armade, komunistična partija ne bi nikoli prišla na oblast,
3. nepripravljenost vodstva KPJ, da bi priznalo napake, »pretirano domišljavost«, ki »lahko uniči jugoslovanske voditelje«,
4. na koncu odkrito grozi, da bo vztrajanje CK KPJ pri njegovem stališču negativno vplivalo tudi na meddržavne odnose, »ker Sovjetska zveza lahko pomaga samo prijateljem« (Lešnik, 1981: 89).

Ko je Tito bral to pismo, je čutil, kako ugaša še zadnje upanje na sprejemljiv kompromis. Dejstvo, da so Sovjeti obvestili o svojem stališču druge članice Informbiroja in da so se odkrito postavile na njihovo stran, ni dopuščalo nikakršnega dvoma, kakšna usoda čaka njega in njegove najbližje sodelavce, če pridejo pred Stalinovo sodišče: praktično so bili že sojeni, kajti sestanek Informbiroja, na katerem je hotel Stalin razgrniti jugoslovansko vprašanje, bi samo potrdil že izrečeno sodbo. Ker ni bilo mogoče računati na zunanjo podporo, je bila na področju notranje politike potrebna takojšnja akcija, s katero bi prehiteli morebitne sovjetske ukrepe in ki bi pokazali kdo vodi Jugoslavijo in tudi onemogočili delovanje možnih skritih nasprotnikov (Pirjevec, 1987: 91).

Na seji 9. maja je CK sprejel kratek odgovor na Stalinovo pismo, v katerem je zavrnil povabilo, da bi o vzrokih nesoglasij med partijama razpravljali v Informbiroju.

Zaradi pobude Sovjetov, da s sporom seznanijo druge članice, se KPJ ni več počutila v enakopravnem položaju.

Stalin je v pismu z dne 19. maja 1948 povabil CK KPJ na sestanek Informbiroja. Vendar so povabilo odklonili, že zaradi tega, ker so Titu »dobro obveščeni in zvesti ljudje odsvetovali udeležbo na konferenci, pa tudi svojih sodelavcev ni hotel poslati na sestanek« (Pirjevec, 1987: 96). Potem je prišlo še eno pismo CK VKP(b), tri dni kasneje, 22. maja, kjer so močno kritizirali jugoslovansko odločitev, da se sestanka ne bodo udeležili. Na koncu je bilo rečeno, da bodo na zasedanju Informbiroja, ki je predviden v drugi polovici junija, obravnavali razmere v KPJ, ne glede na to, ali bodo predstavniki Jugoslavije prisotni ali ne.

Jugoslavija je v tem sporu s SZ ostala sama. Tudi kljub poskusom »bratskih« socialističnih držav, ki so Jugoslovane poskušali prepričati naj popustijo, je Jugoslavija še naprej neomajno stala na svojih načelih.

CK KPJ se je odločil, da se obrne na partijo kot celoto in njej na čelu in s podporo jugoslovanskih narodov vztrajati v obrambi temeljnih narodnostnih interesov države in interesov miru in socializma (Lešnik, 1981: 92).

21. julija 1948 je CK KPJ sklical 5. kongres, na katerem so vse predstavnike partije seznanili z vsebino pisma med CK VKP(b) in CK KPJ, ter z odločitvijo, da jugoslovanska delegacija ne bo sodelovala na zasedanju Informbiroja.

Enotnost partije in njeno stališče sta dobila najširšo podporo ljudstva in vsa Jugoslavija je stopila na stran svojega vodstva (z izjemo majhnega števila članov, ki pa so nasprotovali odločitvi CK) (Lešnik, 1981: 92).

5.1.3 Tretji ukrep – resolucija Informbiroja

Drugo zasedanje Informbiroja je bilo od 22. junija do 28. junija 1948 v Bukarešti. Kljub ponovnemu pismu Stalina z dne 19. junija, v katerem je še zadnjič pozval predstavnike CK KPJ naj se udeležijo sestanka, se ga niso udeležili.

Svoje odločitev so utemeljili z obrazložitvijo, da je bilo vprašanje nesoglasij postavljeno nepravilno in da so vodstva članic IB obsodile CK KPJ, ne da bi ji vsaj dale priložnost povedati svoje stališče. Na tem zasedanju so sprejeli resolucijo »O stanju v KPJ«, ki pa je bila objavljena 28. junija 1948 pod naslovom »O razmerah v Komunistični partiji Jugoslavije«. To je bila resolucija, s katero sta bila CK KPJ in Jugoslavija javno izločeni iz Informbiroja.

Na seji IB so bile zastopane naslednje partije: bolgarska delavska partija – komunistov, romunska delavska partija, madžarska partija delavcev, poljska delavska partija, vsezvezna komunistična partija – boljševikov, KP Francije, KP Češkoslovaške, KP Italije. Na sestanku so obšli zahteve CK KPJ.

5.2 Resolucija Informbiroja »O stanju v KPJ«¹¹

V osmih poglavjih daljšega besedila resolucija v glavnem ponavlja vsebino Stalinovih pisem, ki jih je CK VKP (b) poslal CK KPJ. Povzetek resolucije se glasi:

1. da vodstvo komunistične partije Jugoslavije v zadnjem času v temeljnih vprašanjih zunanje in notranje politike zastopa nepravilno smer, ki pomeni odklon od marksizma in leninizma....
2. ... da vodstvo KPJ vodi sovražno politiko do Sovjetske zveze in VKP(b). V Jugoslaviji dovoljujejo nedostojno politiko sramotenja sovjetskih vojaških strokovnjakov in diskreditiranja sovjetske armade... Da so voditelji KPJ zavzeli stališča, ki niso dostojna komunistov, na podlagi katerih so začeli jugoslovanski voditelji enačiti zunanjo politiko SZ z zunanjo politiko imperialističnih sil...
3. ... da v svoji notranji politiki voditelji KPJ zapuščajo pozicije delavskega razreda in se odmikajo od marksistične teorije razredov in razrednega boja... Da jugoslovanski politiki vodijo nepravilno politiko na vasi. Govori o napakah v agrarni politiki in sicer s podpiranjem kulaških elementov, ...
4. ... da vodstvo KPJ odstopa od leninistične teorije partije, ker za osnovno vodilno silo v deželi nima KP, ampak ljudsko fronto, ki tudi edina nastopa v političnem življenju.
5. ... da v jugoslovanski partiji vlada nedemokratičen birokratski režim v notranji politiki partije (ne spoštujejo načela voljenosti, ni kritike in samokritike).
6. ... kritika napak CK KPJ pomeni bratsko pomoč CK VKP(b) in centralnih komitejev drugih KP, daje njenemu vodstvu vse kar potrebuje, da kar najhitreje odpravi napake.

¹¹ Celoten prikaz resolucije je podan na koncu dipl. dela pod prilogo B.

Toda voditelji KPJ, okuženi s preveliko ambicioznostjo, oholostjo in domišljavostjo niso pošteno sprejeli te kritike in stopili na pot boljševiškega popravljanja napak, temveč so krenili po protipartijski poti splošnega zanikanja svojih napak in vodijo demagoško politiko, s katero poskušajo prikriti napake in jih nočejo pošteno popraviti.

7. ... vodstvo KPJ krši načelo enakopravnosti KP tako, da zavrača poročati IB o svoji aktivnosti in poslušati kritične pripombe drugih KP. Voditelji KPJ so si izmislili, da so v »neenakopravnem položaju«. Znano je, da so ustanovitelji IB izhajali iz načela, da mora vsaka partija poročati o svojem delu, hkrati pa ima tudi pravico kritizirati druge partije.

8. ... z vsem kar je bilo omenjeno v pismih CK VKP (b) CK KPJ se IB strinja: z oceno razmer, kritiko napak in politično oceno teh napak CK KPJ. IB ugotavlja, da je CK KPJ izključil sebe in KPJ iz družine bratskih komunističnih partij in tudi iz vrst Informbiroja... Temelj vseh napak je, da so v vodstvu KPJ v zadnjih šestih mesecih odkrito prevladali nacionalistični elementi... Jugoslovanski voditelji mislijo, da lahko ohranijo neodvisnost in zgradijo socializem brez podpore komunističnih partij v drugih državah, držav ljudske demokracije in brez podpore Sovjetske zveze... Da se slabo znajdejo v mednarodnih razmerah in so prestrašeni zaradi izsiljevalskih groženj imperialistov, zato mislijo da lahko s popuščanjem pridobijo njihovo naklonjenost... Zadnja točka zajema dva sklepa: s prvim je KPJ izključena iz članstva Informbiroja, drugi pa jo poziva naj spremeni politiko ali pa jo zamenja (Kržavac, Marković, 1976: 123-129).

Resolucija Informbiroja je bila v Jugoslaviji objavljena 29. junija 1948 skupaj z izjavo CK KPJ, ki zavrača navedene obtožbe in kritiko in poudarja, da KPJ ni v ničemer porušila enotnosti komunističnega gibanja, saj ta enotnost ne sloni na priznavanju izmišljenih napak in klevet. Ampak zgodilo se je ravno obratno, da je Informbiro prekršil lastna načela na katerih je osnovan. Kmalu zatem je bilo objavljeno tudi celotno dopisovanje med CK KPJ in CK VKP(b) (Lešnik, 1981: 96). Jugoslovanski javnosti je bila tako dana možnost, da sama oceni ali je Jugoslavija ravnala prav ali ne. Javnost v državah, ki so bile članice Informbiroja in njihove partije niso imele možnosti, da bi zvedele tudi za jugoslovanske argumente (objavili so jih le buržoazni časniki v Italiji in Franciji). Na voljo so jim bili le dokumenti strani, ki je napadala Jugoslavijo (Kržavac, Marković, 1976: 131).

Slika 2: Objava resolucije Informbiroja in izjava CK KPJ, z dne 29. junija 1948 v časopisu Borba

Vir: Marković (1987).

Vladimir Dedijer je v svojem dnevniku zapisal: »Samo mi v Jugoslaviji smo objavili obe besedili: resolucijo in naš odgovor. Niti v SZ niti v katerikoli državi, katere predstavniki so se udeležili sestanka Informbiroja v Bukarešti, niso objavili našega odgovora na resolucijo, ampak samo resolucijo Informbiroja. Mi smo objavili vsa Stalinova pisma in naše odgovore. Vse to smo natisnili v 450 tisoč izvodih in jih svobodno razpečali in so naši ljudje sami s svojo glavo ocenili, kdo ima prav in kdo nima. Toda v Sovjetski zvezi so državljanom prve socialistične države 33 let po oktobrski revoluciji odrekli pravico, da bi mislili s svojo glavo, niso jim dali možnosti, da bi prebrali naše odgovore. Koliko mi je samo to dejstvo dalo moči in vlilo vere, da bomo vzdržali in zmagali, ker se ne bojimo resnice!« (Dedijer, 1969: 142).

Če je Stalin mislil, da se bo našlo med jugoslovanskimi komunisti dovolj »zdravih elementov«, ki bodo strmoglavili partijsko vodstvo in državo povedli v krog drugih satelitov, se je močno motil. Že od 29. junija je bilo namreč povsem očitno, da Tito popolnoma obvladuje položaj. Podpirali so ga vsi trije organi oblasti, CK, vojska in policija, v rokah pa je imel tudi sredstva javnega obveščanja. V Beogradu in po vsej državi je življenje teklo kot običajno: mednarodni telegrafski in telefonski promet ni bil moten, vlaki so vozili redno, prav tako ni bilo opaziti posebnih vojaških ukrepov in novih cestnih zapor. Predstavniki oblasti so se obnašali mirno, kot da se ni nič zgodilo (Pirjevec, 1987: 96).

Savo Kržavac in Dragan Marković, v svojem delu »Informbiro«, podajata naslednji zaključek glede sprejete resolucije: »Resolucija Informbiroja ostaja samosvoj dokument, ne samo kot pričevanje o razmerah v mednarodnem komunističnem in delavskem gibanju, temveč tudi kot posledica hude krize v odnosih med socialističnimi državami. Le težko bi v povojni mednarodni in meddržavni praksi našli podoben dokument, v katerem bi podpredsedniki vlad, ministri in visoki državni funkcionarji (kajti tudi to so bili partijski voditelji šestih držav in osmih partij, ki so podpisali revolucijo) pozivali ljudstvo neke druge države, naj vrže svojo zakonito vlado. Brez pomisleka so se javno in kar grobo vmešali v notranje zadeve suverene države. Tovariš Tito je že v začetku spoznal, poznejši dogodki pa so ga v tem potrdili, da spor ni nastal zaradi ideoloških nesporazumov o posameznih vprašanjih socialistične preobrazbe, temveč je šlo za »odnose med socialističnimi državami« in odnose med partijami. Šlo je za to, da Tito in vodstvo KPJ nista hotela sprejeti Stalinovega diktata, kajti to bi pomenilo, da sta se odcepila od revolucionarnega toka, da sta izdala vse, kar sta ustvarila do takrat.

Vprašanja in primeri, ki jih je navajalo Stalinovo pismo, potem pa tudi resolucija, so bili prirejeni samo za to, da bi opravičili obtožbe....« (Kržavac, Marković, 1976: 138-139).

Avgust Lešnik v svojem delu »Titova partija v boju s Stalinovim dogmatizmom« povzema naslednje misli glede prve faze spora med CK KPJ in CK VKP(b): »Za prvo fazo je torej značilen v glavnem **ideološko-politični pritisk** vodstvo KPJ kot tudi njegovo odločno upiranje pritisku. Odločen upor do pritiska je bil povsem nedvoumen od samega začetka spopada kljub obrambnemu stališču jugoslovanskega vodstva. Obrambno stališče, ki ga je povzročilo presenečenje zaradi ostrih obtožb in pričakovanje, da se bodo odnosi vendarle popravili, je bilo taktično motivirano in se je izražalo v tem, da je vodstvo KPJ zavračalo obtožbe in v pozivu, naj bi skupaj ugotovili njihovo neosnovanost. Ko govorimo o taktični motiviranosti, je treba pripomniti, da je bila povsem razumljiva, še zlasti, če pomislimo na psihološki vidik – hudo psihološko obremenitev jugoslovanskih komunistov, ko so se morali upirati do takrat nedotakljivemu mitu v komunističnem gibanju« (1981: 102-103).

5.3 Peti kongres KPJ

Peti kongres KPJ je bil od 21. do 28. julija 1948 v palači Garde v Topčiderskem parku. Na njem je sodelovalo 2344 delegatov, ki so zastopali 468.175 članov KPJ in 51.612 kandidatov. To je bil prvi kongres odkar je bila partija na oblasti.

Na kongresu so predstavili referate najvišji voditelji CK KPJ. Poročilo o organizacijskem delu partije je predstavil Aleksandar Ranković, referat o mednarodnem in notranjem položaju Jugoslavije in borbi KPJ za zgraditev socializma je predstavil Edvard Kardelj, Milovan Djilas je imel poročilo o agitacijsko-propagandnem delu partije, Blagoje Nešković o predlogu statuta, referat o zgraditvi socialističnega gospodarstva v Jugoslaviji je predstavil Boris Kidrič, Moša Pijade o predlogu programa KPJ. Na samem kongresu je močno odmevalo politično poročilo o delovanju CK KPJ, ki ga je predstavil generalni sekretar Josip Broz Tito. Titovo poročilo je trajalo kar celih sedem ur. V njem je predstavil zgodovino KPJ od njene ustanovitve leta 1860. Najprej je predstavil kratek pregled razvoja delavskih partij v Jugoslaviji, nato vse pomembnejše dokumente, ki jih je sprejela partija, pa tudi vse slabosti in uspehe, ki jih je dosegala na svoji revolucionarni in politični poti. Seveda se Tito v svojem poročilu ni mogel izogniti dogodkov v zvezi z napadom Informbiroja, o katerem je med drugim dejal:

»To, tovariši ni napad samo na naše partijsko vodstvo. To je napad na enotnost naše partije, to je napad na krvavo pridobljeno enotnost naših narodov, to je poziv vsem destruktivnim elementom, naj rušijo vse tisto, kar smo do danes zgradili za srečo naših narodov; to je poziv k državljanski vojni v naši državi, poziv k uničenju naše države.« In dalje: *»Če so nas tisti, ki nas tako obtožujejo, hoteli očrniti pred proletariatom drugih držav, če so hoteli oblatiti našo državo, naše vodstvo in našo partijo, potem so to dosegli samo delno in ne za dolgo. Resnica mora zmagati, kajti resnica obstoji v neovrgljivih dejstvih, ki jih ne bo mogoče dolgo skrivati pred proletariatom drugih držav. Sicer pa večina ljudi, ki so sodelovali pri sestavljanju obtožb v tej resoluciji, predstavlja države, ki so po svojem povojnem razvoju ostale daleč za Jugoslavijo«.*

In dalje: *»... zaradi neresničnih obtožb v resoluciji Informbiroja in obrekovalne gonje v tujini proti naši partiji in naši državi v celoti, stoji naša partija pred težko preizkušnjo, najtežjo v svoji zgodovini. Nobena druga komunistična partija razen VKP(b) ne bi mogla vzdržati takih udarcev, ne da bi takoj razpadla, kakor da je iz papirja. Ta velika preizkušnja bo seveda spravila na dan vse tiste v naši partiji, ki ne spadajo v tako prekaljeno Komunistično partijo, kakor je naša.«* In dalje: *»Ko zaključujem svoj referat, tovariši in tovarišice, poudarjam, da je Komunistična partija Jugoslavije do danes častno izpolnila svoje zgodovinsko poslanstvo in da ga bo, kakor sem globoko prepričan, častno izpolnila tudi v bodoče z zmago pri graditvi socializma v naši državi, ter da bo s svojo neomajnostjo in enotnostjo, s svojo neomajno zvestobo znanosti Marxa-Engelsa-Lenina z dejanji dokazala, da ni stopila s poti te znanosti«* (Lešnik, 1981: 104-105).

Slika 3: Navdušenje ljudstva na V. kongresu CK KPJ

Vir: Marković (1987).

Na petem kongresu so obravnavali glavna vprašanja jugoslovanske revolucije, govorili so o prihodnjem razvoju jugoslovanske družbe, predvsem o njenem gospodarstvu in podana je bila tudi politična osnova KPJ. Na to temo je bil zelo pomemben referat »KPJ v borbi za novo Jugoslavijo, za ljudsko oblast in socializem«, Edvarda Kardelja, ki je med drugim dejal:

»Danes je jasno, kako pravilna je bila politika partijskega vodstva in kakšne zmage je prav ta politika omogočila delavskemu razredu in delovnim množicam naše dežele.

Nesporna vodilna vloga delavskega razreda in Komunistične partije daje ljudski oblasti v naši deželi, kakor pravi tudi osnutek programa naše partije, tiste osnovne karakteristike diktature proletariata, ki zagotavljajo razvoj socializma v naši deželi. Te karakteristike so po Leninu predvsem naslednje: sposobnost, da zlomi odpor izkoriščevalcev; sposobnost, da organizira graditev socializma; dejstvo, da prihaja v njenem okrilju do izraza zveza delavskega razreda z ostalimi delovnimi ljudmi – pod vodstvom Komunistične partije, in se vse bolj utrjuje.

Take osnovne karakteristike ima tudi ljudska oblast v naši deželi. Naša ljudska demokracija, kakor se je gradila v naših pogojih, je dejansko ena izmed oblik proletarske, to je socialistične demokracije. Zakonitosti socialistične revolucije so se izrazile v naši deželi v oblikah, ki so ustrezale posebnim pogojem, v katerih se je razvijala ta revolucija pri nas« (Lešnik, 1981: 105-106).

Kardelj je v svojem referatu izrazil tudi zelo pomembne misli o ljudski demokraciji, kot obliki diktature proletariata ter možnosti graditve socialistične družbe v Jugoslaviji.

5.3.1 *Nov program, statut KPJ, resolucija o nalogah KPJ in resolucija V. kongresa o stališču KPJ do Informbiroja*

Peti kongres KPJ (imenovan tudi »*plebiscitarno odločanje za linijo CK KPJ in tovariša Tita*«) je imel velik pomen za organizacijski razvoj in za idejnopolitično ureditev partije. Sprejel je nov program in statut KPJ (prvi po vukovarskem kongresu). V **programu** so bile obrazložene okoliščine razvoja delavskega gibanja sploh, posebej pa v Jugoslaviji, določene so bile priborjene pridobitve revolucije in boja KPJ ter nakazana pota njenega prihodnjega delovanja v graditvi socializma. **Novi statut** je uredil organizacijska vprašanja v življenju partije, ki še niso bila urejena (status partijskih organizacij ljudskih republik in njihovih vodstev, sprejemanje novih članov partije itd.) in omogočil stabilizacijo njenih vrst (Lešnik, 1978: 33).

Sprejeta je bila tudi **resolucija o nalogah KPJ**, ki naj bi jih izvajali v prihodnosti. Naloge so se nanašale na organizacijo, izgradnjo socialističnega gospodarstva, utrjevanja ljudske oblasti, propagando, ki naj bi spodbudila množice, da sodelujejo pri graditvi socializma. Resolucija je pozivala narod naj se bojujejo proti birokratskim metodam, za krepitev in razvijanje zavesti delavskih množic, k izpolnitvi petletnega plana pri graditvi socialističnega gospodarstva.

Resolucija o stališču KPJ do Informbiroja je zelo kratka, toda odločna in jasna: kongres je zavrnil Stalinove in Informbirojeve napade in v celoti podprl Tita in CK KPJ. Obtožbe naslovljene na jug. partijo, je ocenil za »krivične, neresnične in nepravilne« (Kržavac, Marković, 1976: 144).

Celoten kongres so predvajali neposredno po radiu. To je bila Titova odločitev, saj se je le na ta način lahko »oprli na edino, kar mu je ostalo, na množice, na jugoslovanske narode« (Dedijer, 1969: 156). Tito je želel, da ima narod svobodo pri odločanju, da se samo odloči, kdo ima prav in kdo ne.

Poročila centralnega komiteja, referate, program in statut KPJ ter resolucije je kongres sprejel soglasno in dokazal, da je enoten ter da podpira centralni komite in generalnega sekretarja Tita. Enotnost kongresa se je pokazala tudi ob volitvah novega centralnega komiteja (Lešnik, 1981: 108). Tito, Kardelj, Ranković, Djilas in Leskošek so bili predstavljeni kot člani politbiroja, Kidrič, Pijade, Nešković pa člani CK.

Partija je o sebi dajala podobo strnjene in centralizirane piramide, ki v svojem vrhu združuje številne funkcije: samo 22 ljudi je namreč obvladovalo kar 833 ključnih položajev na zvezni in republiški ravni (Pirjevec, 1987: 165).

Peti kongres predstavlja enega najpomembnejših dogodkov v razvoju jugoslovanskega delavskega gibanja in socialistične Jugoslavije. Bil je izraz dotedanjega zmagovitega revolucionarnega boja KPJ za socializem, izraz zrelosti in politične čvrstosti partije, njene odločenosti in sposobnosti, da začne nov boj, boj za premagovanje pojavov v mednarodnem komunističnem gibanju,... (Lešnik, 1981: 108). Pomenil je konec enega in začetek novega obdobja v razvoju socialistične revolucije, hkrati pa je bil zapisan v zgodovino kot dokaz tega, da so se komunisti, delavski razred, narodi in narodnosti Jugoslavije enotno uprli pritisku Informbiroja in potrdili pripravljenost, da bodo vkljub težavam in pritiskom nadaljevali svojo pot v socializem... KPJ je sprejela odločno stališče, da je treba te odnose graditi na temelju enakopravnosti, medsebojnega upoštevanja, spoštovanja suverenosti in neodvisnosti vsake države in njene pravice, da si sama izbere svojo pot v socializem (Kržavac, Marković, 1976: 145). Peti kongres ima velik zgodovinski pomen, ki se nanaša na zrelost, politično moč partije kot tudi na revolucionarno pripravnost za nadaljnje gibanje in odpiranje novih vidikov razvoja. Medtem pa KPJ ni mogla dati odgovor na probleme, ki so se naložili v dotedanjem razvoju mednarodnega delavskega gibanja in socializma, katerega del je bil tudi spor z Informbirojem (Štrbac, 1984: 107-108). Kongres je dal odločno politično podporo CK KPJ v zaščiti neodvisnosti Jugoslavije. S teoretskega stališča je peti kongres postavil tezo »o socialističnem karakterju narodne revolucije, ki pripomore k razumevanju njene zgodovine in proučevanje karakternih novih pojavov v drugih osvobodilnih gibanjih«. Prav tako pa je razvil »koncept o narodni demokraciji, kot specifični obliki diktature proletariata in o možnostih uspešne graditve socialistične družbe v pogojih mednarodnih odnosov in mednarodnega položaja Jugoslavije« (Petranović, Štrbac, 1977: 107).

5.4 Oblike pritiskov Sovjetske zveze na Jugoslavijo

Jugoslavija je bila v tem obdobju (med in po 2. sv. vojni) najbolj iskren prijatelj in najbolj vdan zaveznik Sovjetske zveze. Vendar pa zaradi dogodkov, ki so potekali v letu 1948 in tudi prej, Jugoslavija »čez noč« postane objekt političnega, propagandnega, vojaškega in gospodarskega pritiska ter terorističnih in vohunskih akcij. Komunistične partije in državni organi socialističnih držav so podpirali propagando in druge sovražne akcije proti Jugoslaviji.

Uporaba teh različnih metod je služila temu, da bi škodovali Jugoslaviji, njeni neodvisnosti in pravici do svobodnega, socialističnega razvoja.

5.4.1 Kampanja proti CK KPJ in Jugoslaviji kot državi

Po končanem zasedanju KPJ na petem kongresu so proti državnemu aparatu in Jugoslaviji kot državi začeli vršiti ostro kampanjo na vseh področjih. Komunistične partije vzhodnoevropskih dežel so bile seznanjene z resolucijo Informbiroja, njihov časopis »Za čvrsti mir, za ljudsko demokracijo« pa je dajal glavni pečat celotni propagandni kampanji. Avtorji, ki so objavljali takšne in drugačne vesti v časopisu, so verjeli, da bo Jugoslavija hitro popustila in spremenila svojo politiko.

Velikansko kampanjo proti KPJ so začeli in jo izvajali z dvojnimi cilji: doseči umik jugoslovanskih voditeljev in preprečiti razvoj podobnih »avtonomističnih« teženj v drugih deželah ljudske demokracije (Štrbac, 1984: 110).

Člani Informbiroja so bili mnjenja, da napake jugoslovanskih voditeljev izvirajo iz dejstva, da so pri njih prevladali nacionalistični elementi. Pričakovali so, da bodo jugoslovanske voditelje zamenjali, vendar se to ni zgodilo zaradi močnega odpora Jugoslavije.

Poskusi jugoslovanskega vodstva, da bi sporna vprašanja reševali sporazumno so naleteli na nezanimanje s strani Sovjetske zveze in drugih socialističnih držav. Napeti odnosi so vedno bolj naraščali, v letu 1949 pa so se začeli vse ostreje izražati.

5.4.2 Gospodarski in ekonomski pritisk

Posledice spora s Sovjetsko zvezo so se odrazile tudi na gospodarskem področju. Članice Informbiroja so prekinile pogodbe o prijateljstvu, vzajemni pomoči in povojni dejavnosti z Jugoslavijo in s tem pretrgale ekonomske odnose.

To je bil za Jugoslavijo zelo velik udarec, ker si še ni popolnoma opomogla od druge svetovne vojne. Ogroženo je bilo gospodarsko življenje v Jugoslaviji, Sovjetska zveza pa si je tudi prizadevala, da bi Jugoslavijo popolnoma politično osamila. Gospodarski pritisk Sovjetske zveze in njenih drugih zaveznic se je leta 1949 spremenil v gospodarsko vojno oziroma blokado proti Jugoslaviji (Lešnik, 1981: 119-120).

Ogroženo je bilo reševanje petletnega načrta, ki pa je bil v precejšnji meri odvisen od pomoči in gospodarskega sodelovanja držav, ki so prekinile sodelovanje.

Obseg jugoslovanske menjave z vzhodnoevropskimi državami je v letih 1947 in 1948 znašal več kot 52 odstotkov jugoslovanske celotne zunanjetrgovinske menjave (Kržavac, Marković, 1976: 183). Sovjetsko vodstvo s Stalinom na čelu je utemeljeno pričakovalo, da bosta popolna gospodarska blokada in politična osamitev povzročili katastrofalen gospodarski polom in s tem praktično potrdila svojo »teorijo«, da graditev socializma ni mogoča brez trdne naslonitve na Sovjetsko zvezo (Lešnik, 1981: 120).

Jugoslavija je bila na gospodarskem področju močno ranljiva, ekonomska blokada jo je postavila v izredno težek položaj. Njen edini izhod je bil poiskati nova tržišča – to je obrniti se po pomoč k zahodnim državam. Zahodno tržišče je bilo prenasičeno v primerjavi z vzhodnoevropskimi, kvaliteta domačih proizvodov jim ni ugajala, zato je bilo težko prodati tudi najbolj cenjene jugoslovanske proizvode (Petranović, Štrbac, 1977: 110). Zahodne države so bile pripravljene pomagati, vendar so postavljale različne pogoje. Da bi se izognili prevelikemu izsiljevanju, je Jugoslavija uporabila svoje naravne vire (gozdove, rudnike) ter z izvozom le-teh poskušala pridobiti sredstva za uvoz opreme. Zaradi močne stagnacije so spremenili tudi petletni plan in določili leto 1952 kot rok za izpolnitev le-tega. Kot prvi pogoj za navezovanje gospodarskih stikov z zahodnimi državami je bilo povračilo starih dolgov.

Napredna javnost na Zahodu je imela pomemben vpliv na vlade svojih držav, da so spremenile stališče do Jugoslavije. To se je kmalu pokazalo v izboljšanju odnosov (Kržavac, Marković, 1976: 184).

Leta 1950 in 1952 je Jugoslavijo prizadela huda suša, zaradi česar je državi grozila lakota. V prvem sušnem obdobju so Jugoslaviji priskočile na pomoč zahodne države, ponudile so pomoč brez postavljanja pogojev, vendar v drugem sušnem obdobju pa so postavile takšne pogoje, ki jih Jugoslavija ni mogla nikakor sprejeti: opustitev industrializacije in usmeritev k zaostali gospodarski strukturi, t. j. kmetijstvu. Zaradi nesprejetih pogojev so pogajanja za nekaj časa obtičala na mrtvi točki.

Značilen je bil Titov govor v Užicah, ki pravi: *»Nimamo prijateljev niti na Vzhodu niti na Zahodu. Eni so uveljavili blokado, drugi pa postavljajo take zahteve, da bi ostali med nerazvitimi, če bi jih sprejeli. Veste pa, da nerazvitega tepe vsak vrag in mu seda na grbo. Ker se nismo navadili tega, da bi nas kdo tepel, nimamo drugega izhoda, kot da zategnemo pasove in se borimo... To naj vedo vsi tisti v tujini, ki morda mislijo, da bomo nekega dne podlegli težavam in prestopili v njihov tabor. Že odkar smo se sprli z Informbirojem, govorimo, da nimamo namena stopiti v noben tabor. Mi nismo v nobenem taboru, mi nismo v nobenem bloku.*

Smo država, ki gradi socializem z visoko zavestjo naših narodov, z zavestjo o svojih sposobnostih, z zavestjo o svojih možnostih, in taki hočemo ostati tudi v bodoče, pa naj se zgodi karkoli» (Lešnik, 1981: 122-123).

5.4.3 Politični procesi in vojaški pritiski

Stalin je vedno znova iskal načine, kako pritisniti na Jugoslavijo, prvo državo, ki se mu je uprla. Izvajali so sodne procese, ki so bili že zrežirani po vnaprej pripravljenem scenariju. Na ta način so se hoteli znebiti predvsem tistih ljudi, ki so bolj ali manj zasedali vodilne položaje v državah, ki so bile članice Informbiroja. Obtožence so pripravili do nasilnega priznanja za nekaj česar niso storili, ter jim z lažmi in pripravljenimi pričevanji dokazati obtožbe proti Jugoslaviji. Takšni sodni procesi so se začeli spomladi leta 1949. Na ta način so obtožili in usmrtili pomembne partijske voditelje: Koča Džodzeja v Albaniji, Lazsla Rajka na Madžarskem, Trajča Kostova v Bolgariji, Rudolfa Slanskyja na Češkoslovaškem in druge.

Ti procesi v vzhodnoevropskih državah so bili po zgradbi, po nezakonitosti in nečlovečnosti ne le podobni, temveč popolnoma enaki Stalinovim procesom v letih 1937 – 1939, na katerih so sodili in nato usmrtili mnogo dobrih kadrov mednarodnega delavskega gibanja in tudi sovjetskih. Tudi informbirojevski procesi so potekali po tem vzorcu (Kržavac, Marković, 1976: 194-195).

Poleg že naštetih akcij, ki so jih izvajali po ukazu Stalina, je prihajalo tudi do obmejnega izzivanja. Mejni prehodi držav članic Informbiroja, ki so mejile na Jugoslavijo: Albanije, Madžarske, Romunije in Bolgarije, so bili ograjeni z bodečimi žicami in protipehotnimi minami. Na mejnih področjih so poostrili varnostne ukrepe zaradi vsakodnevnih izzivanj, do katerih je zelo pogosto prihajalo. Prihajalo je tudi do kršitev jugoslovanskega zračnega in zemeljskega prostora. Stalin je poskušal z vojaško silo zatreti Jugoslavijo, vendar so vlade v Franciji, Veliki Britaniji in ZDA stopile na stran Jugoslovanov in izjavile, da bi vsak napad na Jugoslavijo razumele kot sovražno dejanje. Zato se je Stalin vojaškemu spopadu hotel izogniti.

5.4.4 Teroristične in vohunske akcije

Poleg gospodarske, vojaške blokade, političnih in drugih pritiskov, s katerimi so poskušali osamiti Jugoslavijo, so bile organizirane tudi teroristične in vohunske akcije. Prihajalo je do vdorov teroristov, vohunov, diverzantov na območje Jugoslavije, nekateri so vstopili v državo s pomočjo vojaških oseb, ilegalno ali pa s ponarejenimi potnimi listi.

Po podatkih D. Markovića, ki v svojem delu »Istina o Golom otoku« navaja, je v letih 1948 – 1952 v državo vstopilo 713 diverzantov, med katerimi je bilo največ Bolgarov (298). Njim je uspelo ubiti 24 pripadnikov vojske, 12 uslužbencev Udbe in policije, ranili so 83 oseb, med katerimi je bilo največ vojaških graničarjev. Jugoslovanski oblasti je uspelo, da so od 713 diverzantov ujeli ali ubili 337 diverzantov. Obveščevalne službe, predvsem sovjetska, so na jugoslovanskem ozemlju razvile mrežo svojih agentov, od katerih jim jih je uspelo odkriti 9322 do leta 1949. Večina jih je imela službo agenta (8445) še pred objavo resolucije Informbiroja, kar nam pove, da je Stalin obračun pripravljal že mnogo prej (Marković, 1987: 18).

Za takšne akcije so Rusi uporabili tiste, ki se niso strinjali s politiko Jugoslavije in tiste, ki so bili zaposleni v državnih službah. Sovjetski obveščevalci so zbirali podatke o teh osebah, jih podkupovali za opravljanje vohunske dejavnosti, teroristične dejavnosti pa so opravljali tisti, ki so pobegnili čez mejo in se ponudili v službo tujim centrom.

Na raznih tečajih so jih usposabljali za teroristično delovanje. Takšne osebe so imenovali »zdrave sile«, s katerimi je Stalin hotel prevzeti oblast.

Pri reševanju tega problema je pomembno vlogo imela jugoslovanska varnostna služba, ki je razbila mnoge informbirojevske skupine in onemogočila delovanje posameznikov proti Jugoslaviji.

6 POLITIČNI ZAPORI

6.1 Goli otok

Otok Goli oz. Goli otok meri 4,7 km² površine in se nahaja v zahodnem delu Republike Hrvaške, vzhodno od polotoka Istra v Velebitskem kanalu med otoki Rab, Prvić in Sv. Grgur.

S sosodnjim Sv. Grgurom tvorita del apnenčaste verige vzporedno s sosodnjim Kamenjakom (408 m) na otoku Rabu in otokom Prvićem (356 m). Navišji vrh je na severnem delu Golega otoka in meri 105 m.

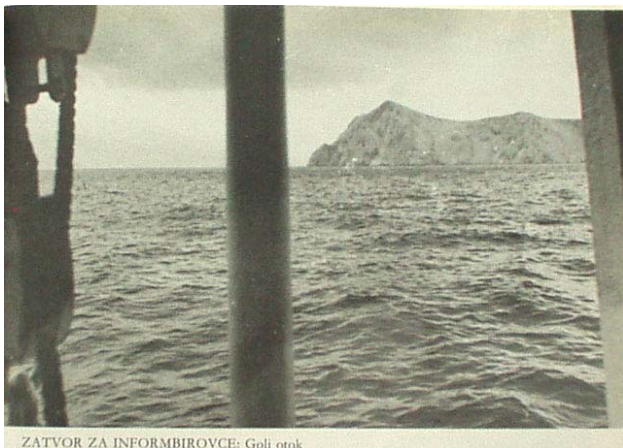
Že samo ime otoka nam veliko pove o njegovem izgledu. Otok je gol in kamnit, njegov severni del pa je izpostavljen močni senjski burji in nevihtam. Zato na tem delu otoka ni nobenih uval in zalivov. Globina morja tik ob obali presega 30 m. Južna stran otoka pa je nekoliko prijaznejša in tudi lažje dostopna. Veliko je uval, med katerimi je največja Mala Tetina. Predvsem na jugozahodni strani je nekaj nizkega sredozemskega rastja.

Slika 4: Položaj Golega otoka

Vir: Atlas - vzhodna jadranska obala, otoki in zaledje (2003: 50).

Slika 5: Goli otok – zapor za informbirojevce

Vir: Marković (1987).

Slika 6: Goli otok – severni del, ki je izpostavljen močni burji in nevihtam

Vir: Marković (1987).

6.1.1 Goli otok nekoč

Vse do začetka 20. stoletja Goli otok ni bil zanimiv za stalno naselitev. V glavnem je bil gol in brez izvira pitne vode, le kamenje je v poletni vročini slepeče bodlo v oči. Kot tak je postal zanimiv avstro-ogrski oblasti med 1. svetovno vojno, da so na njem uredili delovno taborišče za ruske vojne ujetnike. Ti so na otoku v kamnolomih lomili marmor. Zaradi težkega dela in nemogočih razmer je bila umrljivost med njimi zelo velika. Po njihovem odhodu so na Golem otoku prebivalci s soslednjega Raba, iz Loparja, na njem pasli ovce. Veletrgovec Rado Vuković iz Brinja pa je na njem skušal z italijanskimi rudarji kopati boksit. Toda bil je zelo slabe kakovosti, zato so rudnik kmalu opustili. Leta 1939 je na njem general Dušan Simović hotel urediti koncentracijsko taborišče za komuniste. Toda ostalo je pri predlogu (Šenica, 1999: 25).

Do ideje za ustanovitev koncentracijskega taborišča na tem otoku je prišlo povsem slučajno. Po pripovedovanju Vladimirja Dedičerja sta otok »otkrila« Stevo Krajačić, takratni minister za notranje zadeve in kipar Antun Augustinčić. Kipar je iskal kakovosten marmor, kot je carrarski in na otoku našel tisto, kar je iskal, medtem ko je Krajačić v otoku videl idealno mesto za taborišče.

Leta 1949 je Zvezno jugoslovansko ministrstvo za notranje zadeve vzelo domačinom iz Loparja vse pašnike na Golem otoku in jim prepovedalo stopiti nanj. Uradno so jim sporočili, da bodo na otoku naselili pristaše Rusov. Med prebivalstvom pa so širili še govorice, da so ti ljudje še posebej nevarni in celo nenavadnega videza.

To je bil vsekakor preventivni korak oblasti, da se domačini ne bi upali približati otoku ali celo kateremu od kaznjencev pomagati pobegniti (Šenica, 1999: 25).

Od leta 1949. se je na Golem otoku nahajalo koncentracijsko taborišče političnih zapornikov, Titovih neistomišljenikov, pristašev stalinizma, nacionalizma, kot tudi veliko število pripadnikov demokratskih gibanj in strank, ki so delovale neposredno po komunistični revoluciji. Na Golem otoku je bil moško, na Svetem Grgurju pa žensko taborišče. Med zaporniki je bilo veliko Narodnih herojev, nekdanjih ministrov, predvojnih komunistov in uglednih ljudi. Večina zgradb se je nahajala med uvalama Mala Tetina in Melno, ki sta postali nemi priči žalostne zgodovine otoka (http://sh.wikipedia.org/wiki/Goli_otok, 18.10.2005).

Slika 7: Del zaporniškega kompleksa na Golem otoku

Vir: Marković (1987).

Jugoslovanske oblasti so skušale z represivnimi metodami preprečiti možnost, da bi Stalin pridobil »notranje izhodišče« za prevrat v Jugoslaviji. Zato je represija v prvi fazi zadela vsakogar, ki je podvomil o kritiki Informbiroja ali si jo obotavljal izreči. Pri tem ni bila izvzeta niti opozicija, četudi je izhajala iz protikomunizma in je upala, da bo s taktično podporo Zahoda prišla tudi do politične pomoči. Postopek je bil silovit in neusmiljen in ni le povzročil številnih človeških tragedij, temveč je postal del sistema, za katerega sta bila značilna ozračje strahu in hkrati težnja po monolitizmu. Kdor ni bil popolnoma za oblast, kdor je imel kakršnekoli zadržke, je bil proti. In kdor je bil proti, je bil »zelo nevaren«... (Jezernik, 1994: 666).

Napad na komunistično partijo Jugoslavije, je namreč tedanja oblast izkoristila za to, da je zaprla predvsem tiste, ki so kakorkoli kritizirali oblast in njene napake.

Z očitnim namenom uničiti vsako nasprotovanje in vse nasprotnike uradnega stališča do resolucije, kot tudi vseh tistih, ki v čem niso popolnoma odobraval vladne politike (Jezernik, 1994: 667).

V Zvezni skupščini je bil sprejet zakon pod naslovom »Družbeno koristno delo«, ki je določal zaprtje kaznovanih oseb za dve leti. Vendar, ker je bila kazen raztegljiva, so lahko kaznjenci ostali v taborišču tudi do deset let. Sodne razprave so potekale za zaprtimi vrati, brez pristopa javnosti. Javne sodne obravnave pa so bile samo v primeru, če se je sodilo »pomembnim« osebam.

Obdolženim sovražnega delovanja proti ljudstvu in partiji niti niso dokazovali krivde, temveč je bila njihova dolžnost najti dokaze, da to ni res. V preiskovalnem postopku so zahtevali od njih, naj pripovedujejo, s kom so sovražno delovali in kako. Kaj je sovražno delovanje, so lahko samo ugibali. Ali pa so prepustili policiji, da je odbrala iz njihove pripovedi sovražne besede, ki so jih kdaj govorili in misli, ki jih nikomur niso zaupali. To je bil tudi cilj: iztrgati priprtemu zadnjo skrito misel in jo obrniti proti njemu in drugim v škodo. Ker je bilo celo misliti kaznivo, če se je razmišljanje razhajalo z uradno določeno linijo (Jezernik, 1994: 671).

Značilnost sodnega sistema je bila revolucionarnost, delovanje pod vplivom boljševiške pravne teorije. O višini kazni je odločalo partijsko vodstvo, sodišče pa jo je samo izreklo. Pogosto se je tudi dogajalo, da so obtožence odpeljali na Goli otok brez sojenja, s sodbo, za katero ni mogel nihče vnaprej določiti koliko časa bo trajala. Vodje komitejev posameznih okrožij so morali na ukaz partijskega vodstva zapreti določeno število informbirojevcev. V primeru, da jih je bilo v tem okrožju manj, kot je bilo predvidenih za zaprtje, so pošiljali na prestajanje kazni »planske« informbirojevce. To so bile osebe, ki so bile žrtve maščevanj, osebnih spletk in zamer. V nasprotnem primeru so bili to »neplanski« informbirojevci.

Razlog za ustanavljanje koncentracijskih taborišč je bil enak kot v vseh totalitarnih državah – obračun s političnimi nasprotniki. Bistvena funkcija taborišča na Golem otoku je bila ustrahovati državljane in utišati izražanje nezadovoljstva med njimi. Prav tako pa je to veljalo tudi za druge zapore in taborišča za informbirojevce, ki pa so se nahajali še na Rabu, Bileći, Ugljanu, Stari Gradiški, Požarevcu,...

6.1.2 *Položaj zapornikov*

Na Goli otok, imenovan tudi hrvaški Alkatraz ali Titovi Havaji (http://www.geocities.com/titos_hawaii/, 18.10.2005), je prišla prva skupina kaznjencev 9. julija 1949, leto kasneje po objavi resolucije Informbiroja. Kaznjenci so bili trmasti, nepopustljivi, upali so javno zagovarjati svoje stališče do Sovjetske zveze. Vendar je čas naredil svoje. Pretepanje, poniževanje, težko fizično delo na golem, ostrem kamnu, žeja, poleti delo pod žgočim soncem, pozimi izpostavljenost močni in mrzli burji in namakanje v ledenem morju, so bile le nekatere oblike mučenja. Močna volja in odpor sta hitro popustili ob prihodu druge skupine kaznjencev, ki pa je bila takoj pripravljena sodelovati.

Naloga uprave na otoku je bila fizična in psihična likvidacija kaznjencev. Razdeljeni so bili na dve skupini: »bando« - takšno ime so dobili takoj ob prihodu na otok in na aktiviste oz. »revidirane« - to so bili tisti, ki so se prostovoljno vključili v proces prevzgoje, odrekli so se svoji politični identiteti, spoznali so svoje napake in z dejanji dokazovali, da z Informbirojem nimajo ničesar skupnega. Nekateri kaznjenci so bili po spustitvi na svobodo zopet zaprti - imenovali so se »dvomotorci«, »tromotorci« oz. povratniki.

Proces prevzgoje je imel štiri stopnje, ki jih je zapornik lahko dosegel v času prevzgoje na otoku. Najnižje so bili bojkotirani, nato odloženi, potem člani kolektiva in na vrhu aktivisti. Bojkotirani so bili tisti, ki niso hoteli ali niso imeli kaj povedati v nadaljnji preiskavi. Opravljati so morali najtežja in najbolj ponižujoča dela. Vsak večer so šli skozi »stroj« barake, ko jih je preteplo od 200 do 250 sotrpinov. Nihče ni smel z njimi spregovoriti. Vsako drugo noč so po štiri ure kot požarni sklonjeni stali nad »kiblo« - sodom, v katerega so kaznjenci opravljali potrebo in zjutraj so jo morali še natančno očistiti. Kaznjenci so pretepali kaznjence, tovariš tovariša, oče sina in obratno. Tega niso počeli zato, ker bi se sovražili, ampak če tega niso počeli, so bili sami kaznovani. Tudi preiskovalci so morali tepsti, pljuvati, zasmehovati in poniževati. Če tega niso počeli, so bili osumljeni simpatiziranja z informbirojevci in hitro so se znašli na strani kaznjencev. Tako so si »rablji« zamislili do potankosti izdelan stroj za medsebojno uničevanje med zaporniki in hkrati za njihovo samouničevanje (Šenica, 1999: 26).

Po letu 1953 se je stanje na otoku nekoliko izboljšalo. K temu je botrovala Stalinova smrt marca istega leta. Izboljšala se je prehrana, nekateri so delali v kuhinji, pralnici, na mesec so lahko poslali po eno pismo, najbolj zaželjeni pa so bili obiski ob nedeljah.

6.1.3 Konec zaporov

Zadnji politični zapornik je odpuščen leta 1956. To je bil konec zvezne uprave nad otokom. Od takrat naprej pripada pod pristojnost republike Hrvaške. Kasneje so na otoku prestajali kazni kriminalci in težji mlajši prestopniki. Kot zapor pa je Goli otok ukinjen leta 1988 (http://sh.wikipedia.org/wiki/Goli_otok, 18.10.2005).

6.1.4 Goli otok danes

Danes je Goli otok zapuščeno mesto, kjer so zgradbe nemilo prepuščene propadanju. Na njem živijo samo ovce, ki se mirno pasejo poleg napol razrušenih prostorov nekdanjega zapora.

Ob preselitvi kaznjencev v druge zapore na celini so odnesli s seboj vse, kar se je odnesti dalo in je imelo vsaj kakšno vrednost. Ostalo pa je nezavarovano prepuščeno plenjenju prebivalcev z okoliških otokov (Šenica, 1999: 28).

Ivan Miklenić v svojem članku »S kakvim dojemoma odlaze strani turisti« (http://glas-koncila.hr/rubrike_komentar.html?news_ID=4664, 18.10.2005) se sprašuje, kdo je dopustil takšno uničenje otoka. Pravi, po pripovedovanju prič, da se je uničenje začelo v 90-ih letih ob spremembi takratne oblasti na Hrvaškem. Otok je takrat ostal popolnoma brez nadzora. Kot mogoči razlog za uničenje navaja tezo, da je mogoče do uničenja prišlo po naročilu nekoga, ki je želel prikriti dokaze.

V članku predlaga, da bi se v prihodnosti morale prekiniti uničenje in propadanje zgradb in se zavzema za ureditev muzeja na otoku

(http://www.glas-koncila.hr/rubrike_komentar.html?news_ID=4664, 18.10.2005).

V turistični zvezi Rab nameravajo oživiti ponudbo Golega otoka. Na otoku bi organizirali turistično ponudbo, ki bi bila podobna življenju nekdanjim političnim zapornikom (<http://vesti.serbiancafe.ws/index.php?str=opsirnije&kat=14&vid=8328>, 18.10.2005).

Slika 8: Goli otok danes

Vir: Lastni vir (2005)

6.1.5 Goli otok v številkah

Dragan Marković v svojem delu »Istina o Golom otoku« (1987) pravi, da je prva skupina kaznjencev, ki je prispela na Goli otok, štela 1200 oseb. Po uradnih podatkih je bilo poslanih na prestajanje kazni 16.731 oseb, od katerih je bilo 11.694 administrativno kaznovanih, med katerim zakon določa pošiljanje obtoženih na »določeno mesto bivanja« in na »družbeno koristno delo« in 5.037 oseb, ki so bili sodno kaznovani, na različne časovne kazni. Do konca leta 1949 je na otok prispelo 3.663 kaznjencev. Na začetku meseca julija 1951 je umrlo 5 ljudi zaradi protesta, štirje med njimi naj bi zaradi tega naredili samomore. Površina prostora, do katerega je imel pravico vsak kaznjeneec, je bila premajhna: od 1,8 do 2,10 m² namesto 4 m². Zaradi takšnih pogojev je bilo od 40 do 50 % ljudi nesposobnih za delo, a so morali kljub temu delati; v bolnicah je ležalo od 500 do 600 kaznjencev, v paviljonih pa še dvakrat toliko. Pogoji so se po letu 1953 izboljšali. Površina prostora na kaznjence se je povečala na 4,90 m². Po službenih podatkih iz aprila 1952 je bilo na otoku evidentiranih 3.788 kaznjencev, od katerih je bilo 388 žensk. V času od 1949 do 1953 leta je bilo na otoku največ kaznjencev, 11.611, med njimi 870 žensk. Po statistiki narejeni 20. 6. 1952 je od samega začetka taborišča na Golem otoku prestajalo kazen 9.748 kaznjencev, osvobojenih 5.920, »dvomotorcev« je bilo 111, statistika umrlih (glej tabelo 6.1.5.1) pa je pokazala, da je največ žrtev na otoku bilo leta 1951.

Tabela 6.1.5.1: Statistika umrlih v času bivanja na Golem otoku

Leto	Število umrlih
1949	16
1950	48
1951	175
1952	3

Vir: Marković (1987: 104).

Poleg navedenih statističnih podatkov o Golem otoku, navajam še nekaj drugih statističnih podatkov, ki se nanašajo na zaprtje informbirojevcev:

Po uradnih virih so represivni organi od 1948 do 1963 aretirali 55.663 oseb, ki naj bi na različne načine podpirale akcijo Moskve in vzhodnega bloka proti Jugoslaviji (Marković, 1987: 15). V naslednjih dveh tabelah je prikazano število aretacij po posameznih letih (glej tabelo 6.1.5.2.) in aretacije po nacionalnih pripadnosti (glej tabelo 6.1.5.3):

Tabela 6.1.5.2: Število aretacij v prvih letih spora

Leto	Število aretacij
1948	501
1949	6.260
1950	3.019
1951	3.550
1952	1.407

Vir: Jezernik (revija Borec, 1994: 665).

Tabela 6.1.5.3: Aretacije po nacionalni pripadnosti

Nacionalna pripadnost	Število aretiranih
Srbi	7.235
Hrvati	2.588
Slovenci	566
Makedonci	883
Črnogorci	3.439
Albanci	436
Madžari	244
Italijani	87
Bolgari	251

Vir: Marković (1987: 17).

7 ŠESTI KONGRES KPJ

Šesti kongres KPJ je potekal v Zagrebu od 2. do 7. novembra leta 1952. Na kongresu so imeli referate naslednji predstavniki: referat z naslovom »Boj komunistov Jugoslavije za socialistično demokracijo« je imel Tito, referat »O osnutku novega statuta KPJ in nekaterih organizacijskih vprašanjih partije« je imel A. Ranković, E. Kardelj je predaval o zunanjepolitičnih vprašanjih in o gospodarskih vprašanjih B. Kidrič.

Kongres je obdelal izkušnje socialistične graditve Jugoslavije, razmere v mednarodnem delavskem gibanju ter pogloblitve idejne in praktične probleme socialističnega razvoja. Razložili so stališča jugoslovanskih komunistov o najpomembnejših vprašanjih notranjega razvoja in mednarodnih odnosov ter izdelal smernice za politično akcijo zavestnih socialističnih sil v boju za razvoj novih socialističnih družbenih odnosov na podlagi samoupravljanja (Lešnik, 1981: 136).

Kongres je pomenil prelomnico – prelom s Stalinom in izbira lastne poti graditve samoupravnega socializma. Uvedbo delavskega samoupravljanja je kongres ocenil kot prelomnico v razvoju socialističnih družbenih odnosov v Jugoslaviji. Komunistična partijo Jugoslavije so preimenovali v **Zvezo komunistov Jugoslavije – ZKJ**.

Razglašeno je bilo načelo, da komunistična partija ne more biti več neposredna operativna voditeljica, da se država ne more enačiti z partijo, ampak da se mora administrativna metoda vodenja umakniti metodi idejnega in političnega boja. Takšno stališče izhaja iz Leninovega nauka o revolucionarni avantgardi delavskega razreda (Lešnik, 1981: 138).

8 STALINOVA SMRT IN BOLŠJI ČASI ZA JUGOSLAVIJO

Po Stalinovi smrti 6. marca 1953 se je v odnosih med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo marsikaj spremenilo. Popuščanje napetosti je bilo najprej čutiti v sovjetski politiki. Odnosi med Sovjetsko zvezo in drugimi socialističnimi državami so se normalizirali in izboljševali.

Do izboljšanja odnosov je prihajalo na vseh področjih: izmenjava sovjetskih in jugoslovanskih veleposlanikov, ureditev diplomatskih odnosov, sklenjeni so bili sporazumi za ureditev obmejnih incidentov, obnovljen je bil redni promet, iz prodaje so vzeli protijugoslovanske knjige in časopise in začeli objavljati objektivne informacije, obnovitev trgovinskih zvez,...

Jugoslavija je izkoristila vsako priložnost za izboljšanje odnosov, saj je bilo to v skladu z njenimi načeli zunanje politike.

9 ZAKLJUČEK

Leto 1948 je v zgodovinskem spominu dolgo časa dajal izraziti pečat predvsem napad informbirojevskih držav, v prvi vrsti Sovjetske zveze, na jugoslovansko partijsko in državno vodstvo, s tem pa v bistvu na poskuse mlade socialistične države, da se v okviru notranjih in zunanjih možnosti razvija čimbolj samostojno. Vztrajanje jugoslovanskega vodstva pri samostojnosti in s tem neizogiben, odkrit konflikt z gigantskim vzornikom, to pa je bilo dejansko možno le ob podpori jugoslovanskega ljudstva, je tako leto 1948 zapisalo na eno najsvetlejših strani naše zgodovine (Ivanič, 1988: 923).

Spor Jugoslavije z Informbirojem je predstavljal enega od znakov svetovne krize stalinizma, ki pa se je povečevala vzporedno z vedno večjo močjo socializma v svetu in Sovjetski zvezi. Eden od vzrokov, zaradi katerih je Stalin začel pritiskati na Jugoslavijo je bil upor njihovega vodstva sovjetski prevladi in razlog, da so si Rusi želeli podrediti jugoslovansko revolucijo in izkoristiti gospodarstvo jugoslovanske države.

Vzroke za močan odpor in moč s strani Jugoslavije je mogoče najti v zaupanju partijskega vodstva svoji državi in opore v ljudskih množicah. Stalinu ni uspelo uničiti Jugoslavije niti s politično osamitvijo, gospodarsko blokado ali vojaško intervencijo. Zadnje možnosti ni niti upal izvesti, ker ni vedel ali bo to pomenilo lokalno ali svetovno vojno, kajti spopad je leta 1949 postal že mednaroden.

Na podlagi argumentov, ki sem jih predstavila v svojem delu, bom podano tezo na začetku diplomskega dela potrdila. Jugoslovanska odločitev za graditev socializma po svoji poti je za Sovjetsko zvezo pomenilo spodkopavanje Stalinovega hegemonizma.

Ob prebiranju literature sem zasledila nekaj zanimivih informacij, ki sem jih tudi želela omeniti. Po končanem sporu KPJ z Informbirojem, je bila zanimiva usoda dveh najožjih članov CK KPJ, Aleksandra Rankovića in Milovana Djilasa.

Aleksandar Ranković je v času socialistične Jugoslavije izvajal najpomembnejše državne in partijske dolžnosti, bil je eden od najbližjih sodelavcev Tita. Na Brionskem plenumu leta 1966 je bil politično likvidiran z obtožbo, da je organiziral prisluškovanje Titu in njegovim ožjim članom in da je pripravljal zaroto, s katero bi si zagotovil mesto Titovega naslednika na položaju šefa države.

Onemogočili so mu nadaljnje politično delovanje in hkrati pravico, da se javno brani pred napadi. Takrat je napisal svoje znamenito delo »Dnevničke zabeleške«, v katerem je kritično predstavil ozadje Brionskih dogodkov, izšle pa so šele 35 let po Brionskem plenumu. In kot pravi avtor članka, je bila Rankoviću vsaj ob izidu knjige delno popravljena krivica, saj je vsaj na ta način predstavil svojo plat zgodbe (<http://www.gerila.com/knjige/katalog/1105.htm>, 12.12.2005).

Še bolj zanimivo je bilo politično delovanje Milovana Djilasa, ki je bil član najožjega partijskega vodstva (Politbiroja), po končanem sporu KPJ z Informbirojem, pa je začel kritično in radikalno preučevati teorijo in prakso mednarodnega in jugoslovanskega socializma. Med letoma 1954 in 1990 je bil najpomembnejši politični »disident« celotnega takratnega komunističnega bloka, ki se je oddaljil od marksizma in se začel zavzemati za demokracijo. Svojo novo politično orientacijo je najprej objavljaval v člankih časopisa »Borba« in »Nova misao«, kjer se je začel odprto zavzemati za demokratizacijo države in liberalizacijo jugoslovanskega režima. Leta 1954 je bil obtožen »kot izdajalec socializma in zagovornik Zahoda«. Kljub številnim obtožbam in času, ki ga je preživel po zaporih, je ostal zvest svojemu novemu prepričanju, zato je bilo veliko njegovih knjig in člankov ilegalno objavljenih v tujini (<http://www.zarez.hr/144/kritika5.htm>, 12.12.2005).

Za konec dela naj še dodam, da je tudi po končanem sporu Jugoslavije z Informbirojem spor pustil številne posledice v državi in da je bila zasnova socializma, notranje in zunanje politike pogojena z izkušnjami in spoznanji, ki jih je v tem času Jugoslavija doživela.

10 LITERATURA

10.1 *Samostojne publikacije in revije*

1. Dedijer, Vladimir (1969): *Izgubljeni boj J. V. Stalina 1948-1953*, ZGP Delo, Ljubljana.
2. Jezernik, Božidar (1994): *Borec: Non cogito ergo sum – arheologija neke šale*, Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije, Ljubljana.
3. Kržavac, Savo, Marković (1976): *Informbiro – kaj je to?*, ČZP Komunist – TOZD Ljubljana, Ljubljana.
4. Lešnik, Avgust (1978): *Spor med Jugoslavijo in informbirojem*, Zveza delavskih univerz Slovenije, Ljubljana.
5. Lešnik, Avgust (1981): *Titova partija v boju s Stalinovim dogmatizmom*, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
6. Marković, Dragan (1987): *Istina o Golom otoku*, Narodna knjiga – Partizanska knjiga, Beograd.
7. Marković, Dragan, Kržavac, Savo (1987): *Zavera Informbiroa*, Narodna knjiga – Partizanska knjiga, Beograd.
8. Mikuž, Metod (1983): *Svet po vojni 1945-1957*, Cankarjeva založba, Ljubljana.
9. Nećak, Dušan (1999): *Hladna vojna*, Modrijan, Ljubljana.
10. Nikolić, Miodrag (1989): *Informbiro*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb.
11. Petranović, Branko, Štrbac, Čedomir (1977): *Istorija socijalističke Jugoslavije*, Radnička štampa, Beograd.
12. Pirjevec, Jože (1987): *Tito, Stalin in Zahod*, Delavska enotnost, Ljubljana.
13. Pribičević, Branko (1982): *Socijalizam svetski proces*, Savremena administracija – OOUR Savremena knjiga, Beograd.
14. Štrbac, Čedomir (1984): *Jugoslavija i odnosi između socijalističkih zemalja, sukob KPJ i informbiroa*, Prosveta, Beograd.
15. Verbinc, France (1971): *Slovar tujk*, 3. izdaja, Cankarjeva založba, Ljubljana.
16. Verbinc, France (1989): *Slovar tujk*, 9. izdaja, Cankarjeva založba, Ljubljana.
17. *Enciklopedija Slovenije* (1990), Mladinska knjiga, Ljubljana.
18. *Atlas – vzhodna jadranska obala, otoki in zaledje* (2003), Geodetski zavod Slovenije d.d., Delo – tiskarna, Ljubljana.

10.2 Članki v revijah

1. Ivanič, Martin (1988): Prerez politike KPS v letu 1948. V: Borec – revija za zgodovino NOB in ohranjanje revolucionarnih tradicij, letnik XL, Ljubljana, str. 923-929.
2. Šenica, Vera (1999): Goli otok – zapor za informbirojevce. V: Zgodovina v šoli, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, str. 23-28.
3. Lešnik, Avgust: Informbirojevski spor leta 1948 – spor dveh različnih modelov socializma?, Časopis za zgodovino in narodopisje, let. 69, št. 2, 1998, str. 287-301.

10.3 Medmrežje

1. Mesto Klimno, http://www.klimno.net/goli_otok_hr.htm, 18.10.2005
2. Goli otok, <http://vesti.serbiancafe.ws/index.php?str=opsirnije&kat=14&vid=8328>, 14.10.2005
3. Miklenić, Ivan: S kakvim dojmovima odlaze strani turisti?, http://glas-koncila.hr/rubrike_komentar.html?news_ID=4664, 18.10.2005
4. Goli otok, http://wikipedia.org/wiki/Goli_otok, 18.10.2005
5. Goli otok, http://www.geocities.com/titos_hawai/, 18.10.2005
6. Paraga, Dobroslav: Goli otok ne smije postati kamp logorske razonode, <http://www.hsp1861.hr/vijesti5/041213dp.htm>, 18.10.2005
7. Fakulteta za družbene vede, www.fdv.uni-lj.si/predmeti/Sodobna_drzava/2001/LENINOVO%20RAZUMEVANJE%20DRZAVE.htm, 10.12.2005
8. Knjige, glasba in filmi iz Srbije in nekdanje Jugoslavije, <http://www.gerila.com/knjige/katalog/1105.htm>, 12.12.2005
9. Pecnik, Jaroslav: Komunistični vjernik, grešnik i otpadnik; <http://www.zarez.hr/144/kritika5.htm>, 12.12.2005

PRILOGE

Priloga A: OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV¹²

Socializem

Sodobni pomen pojma socializem se je pojavil med letoma 1830 in 1840, medtem ko so se socialistične ideje pojavile že mnogo prej. V tem času je pojem socializem pomenil radikalno kritiko obstoječega kapitalističnega sistema in alternativo njegovemu napredku. V središču kritike se je nahajal buržoazni individualizem in liberalizem, samozaupanje in zadovoljstvo vladajočega razreda ter teza, da je buržoazni napredek zadnji korak k razvoju moderne družbe.

Pojem »socialist« je bil v tem pomenu prvič uporabljen v angleškem časopisu »Cooperativ magazin« leta 1827, pojem »socializem« pa se prvič uporabi v francoskem političnem časopisu »Le Globe« leta 1832 (Pribičević, 1982: 24).

Glavne značilnosti socializma v obdobju pred Marxom so bile: humanizem, optimizem, filozofski racionalizem, socialna solidarnost, skupnost, kolektivizem in negativno vrednotenje privatne lastnine. V naslednjem stoletju sta Marx in Engels v *Manifestu komunistične partije*¹³ podala prvo sistematično klasifikacijo takratnega socializma: revolucionarno proletariatski socializem in njegova delitev v tri podvrste: reakcijski (vključuje fevdalni ali aristokratski, nemški socializem in buržoazijo) ter konzervativni ali buržoazni socializem in kritičnoutopistični socializem in komunizem.

Najpomembnejše značilnosti pojma socializem so: tip družbene ureditve, za katerega je značilno podružbljanje sredstev za proizvodnjo in oblast delavskega razreda; prva faza prehoda iz razrednega v brezrazredno družbo oziroma oblika družbe v obdobju prehoda med kapitalizmom in komunizmom; skupnost socialističnih držav; skupne ideje, vrednosti, programski cilji, s katerimi se izraža težnja vzpostavitve novega družbenega sistema; posamezne ožje interpretacije socialističnih ciljev in gibanja.

¹² Pojme socializem, komunizem, socialistično gibanje, komunistično gibanje sem predstavila iz dela B. Pribičevića: *Socijalizam svetski proces, Savremena administracija*, 1982, Beograd.

¹³ Program internacionalne zveze komunistov.

Pomembni elementi za določitev značilnosti socializma kot novega družbenega sistema:

kot tendenca družbenega razvoja socializem nastaja kot nujno in zakonito sredstvo v krilu kapitalističnega načina proizvodnje in družbe kot celote; revolucionarni družbeni preobrat, ki se lahko uresniči samo z razredno borbo delavskega razreda, za kar je značilen prehod iz razredne v brezrazredno družbo; sprememba načina proizvodnje je pomembna značilnost socialističnega preobrata; zadovoljevanje povečanih človeških potreb je osnovni motiv proizvodne dejavnosti in ne dobiček posameznika; vzpostavljanje novega načina proizvodnje je sredstvo uresničevanja osnovnih značilnosti in nalog socializma, ki se posebej izražajo v procesu razredne osvoboditve delavskega razreda; dominantna pozicija delavskega razreda; demokracija in svoboda.

Komunizem

Pojem komunizem se je pojavil okoli leta 1840 v Franciji. Prvič je bil ta pojem uporabljen kot oznaka za ideje, katere so zastopali pristaši Etienne Cabeta. Njegov nastanek je povezan z dejavnostjo radikalnih in revolucionarnih skupin, ki so bile mnogoštevilčne v tistem času v Parizu. Zavzemali so se za korenite družbene spremembe, za bratstvo, enakost in svobodo ljudi, za ukinitvev privatne lastnine, razredov in vseh oblik nasilja.

V tistem času je izraz **komunizem** najpogosteje obsegal oblike družbe, ki so vključevali: a) komuno kot osnovno teritorialno in proizvodno družbeno skupnost, ki je temeljila na principu samoupravljanja, b) proizvodnjo sredstev kot družbeno lastnino, c) federacijo svobodnih komun kot širšo družbeno skupnost.

*V razpravah o komunizmu so se velikokrat pojavljala vprašanja glede **odnosa med konceptom komunizma in socializma**: ali sta socializem in komunizem različna koncepta ali sta sinonima, se pravi dva različna izraza za isto idejno vsebino.*

Meščanska znanost je zastopala stališče, da med konceptoma obstajajo velike razlike oz. da pojma nimata nič skupnega. Lorenc von Stein, meščanski teoretik, ki je prvi poskušal izvesti vzporedno analizo komunizma in socializma v delu *Komunizem in socializem v današnji Franciji*, leta 1842, je zastopal stališče, da med konceptoma obstajajo razlike. Prav tako pa se je E. Durkheim v študiji o Saint – Simonu in socializmu zavzemal za podobno stališče (ibidem: 31).

V zgodovini socializma so si to vprašanje različno razlagali. Med letom 1840 je v Pariški komuni prevladovalo mnenje, da sta to povsem različna koncepta. V obdobju do začetka 20. st. se je pojem komunizem uporabljal veliko manj, predvsem kot sinonim pojma socializem. Proti koncu prve svetovne vojne je bil pojem komunizem zopet v širši uporabi. Predvsem v okviru komunističnega gibanja se je kazala izrazita težnja, da se prikaže pomembna razlika med pojmom.

V. I. Lenin je v svojem delu »Država in revolucija« iz leta 1917 predstavil svoja razmišljanja o državi in revoluciji, pri čemer se je opiral na Marxa in Engelsa.

Leninov koncept komunistične države se razvije postopoma. Prvi korak pri uresničitvi te ideje mora biti delavska revolucija, ki naj zruši, razbije birokratično-vojaški državni stroj.

Sledi prehodna faza, ki jo Lenin poimenuje nižja faza komunistične družbe oz. socializem. V tej fazi diktaturo prevzame proletariat in pride do spremembe lastništva proizvodjalnih sredstev. Ta postanejo družbena last. Cilj sprememb v nižji fazi komunizma je prehod v višjo fazo, ki pa ga bo lahko dosegel le »novi rod«, ki se bo navadil spoštovati elementarne pogoje družbenega sožitja brez nasilja in brez podreditve. Zrastle bo v svobodnih družbenih razmerah, in delo mu bo predstavljalo prvo življenjsko potrebo in ne le sredstvo za preživetje. Ta zreli »rod« se bo sposoben otresti vsake državne ropotije, tudi demokratične republike, in s tem bo prešel v višjo fazo komunizma. Tu bo izginila podreditev posameznika delitvi dela, zato bo država popolnoma odmrta¹⁴.

Avtor knjige *Socijalizam svetski proces* B. Pribičević (1982: 32) pa o odnosu med konceptoma komunizem in socializem pravi naslednje: »Socializem in komunizem ne moremo ločevati in opazovati kot dva različna idejno-politična koncepta, še manj pa kot dva družbeno-ekonomska elementa. Predstavljata *dialektično enotnost, integralno celoto zgodovinskega procesa nastajajoče nove brezrazredne družbe*. Sicer razlike med njima obstajajo, vendar gre le za manjše razlike, zato tudi ne bi bilo prav, da bi jih obravnavali kot dve družbeno-ekonomski formaciji. Zato se tudi velikokrat ta sistem kot revolucionarno gibanje označuje s pojmom *socializem-komunizem*«.

¹⁴ www.fdv.uni-lj.si/predmeti/Sodobna_drzava/2001/LENINOVO%20RAZUMEVANJE%20DRZAVE.htm, 10.12.2005

Glavni elementi, ki so odločilni za komunizem: visoka stopnja razvoja proizvodjalnih sil in splošna blaginja; razdelitev glede na potrebe; podružbljanje vseh sredstev za proizvodnjo.

K. Marx in F. Engels sta v raziskovanju k ideji komunizma največ prispevala. Njuna opredelitev komunizma je širša in bogatejša. V komunizmu sta videla tako gibanje kot tudi prihodnji tip družbenega sistema (ibidem: 34).

Socialistično gibanje

Socialistično gibanje, v najširšem pomenu, se uporablja za označevanje organiziranih družbenih in političnih sil, ki se zavzemajo za vzpostavitev socialističnih družbenih odnosov.

Socialistična gibanja so politični subjekti, glavni nosilci boja za radikalni socialistični preobrat družbe. Jedro socialističnega gibanja in najbolj značilna oblika v večini držav je socialistična organizacija (delavske in druge partije, ki so se opredelile za socializem). Nastanek množičnih gibanj je pokazatelj bolj razvite stopnje ideološke emancipacije proletariata in drugih delovnih slojev prebivalstva. Možen je bil nastanek raznih socialističnih sekt, intelektualnih in propagandnih društev,...

B. Pribičević pravi: »Vsako socialistično gibanje predstavlja *sintezo socialističnih idej* z organizirano močjo delavskega razreda in drugih delovnih skupin« (ibidem: 44).

Pojma socialistično in delavsko gibanje nista sinonima. Obstajajo organizacije, katere izražajo (parcialne) interese delavcev, vendar se ne opredeljujejo za radikalno družbeno spremembo (socializem), svoje koncepcije in politično akcijo pa ohranjajo znotraj bazičnih institucij obstoječega razvoja (npr. delavski sindikati v ZDA). To pomeni, da ni nujno da je vsaka organizacija delavskega gibanja, tudi del socialističnega gibanja.

Komunistično gibanje

Komunistično gibanje je organizirana družbena sila, ki se zavzema za komunizem kot končni cilj in izhajajo iz načel Marxa, Engelsa in Lenina. Pojem zajema ožji del sodobne družbeno-politične stvarnosti v primerjavi s pojmom socialistično gibanje.

Komunistične partije in gibanja predstavljajo del organiziranih socialističnih sil sodobnega sveta. To pomeni, da so del socialističnih gibanj, ne moremo pa jih enačiti z njimi.

Značilnosti komunističnih gibanj: večji nivo teorijske zavesti, ki jo komunisti vnašajo v politični boj; večja doslednost, odločnost i radikalizem v boju za revolucionarni prevrat; prizadevanje, da se vedno povezujejo v enotno politiko vsi cilji, taktika in strategija gibanja; večji poudarek na internacionalnih dimenzijah revolucionarnega boja proletariata; specifična oblika politične organizacije.

Zadnja našeta značilnost ima zelo velik praktičen pomen, predvsem zaradi tega, ker je komunistično gibanje vedno dajalo velik poudarek na politično organiziranje proletariata, za razliko od drugih gibanj mednarodnega socializma (ibidem: 45).

Informbiro

[inform(acijski) biro, obveščevalni urad]: posvetovalni organ komunističnih partij raznih evropskih držav, ustanovljen leta 1947, z namenom, da bi reševal njihova medsebojna vprašanja, enotno nastopal v svetu in v imenu socializma in obveščal javnost o stališču teh partij do raznih vprašanj. Pod Stalinovim vodstvom je Informbiro v bistvu orodje njegove hegemonistične politike, ki je se je posebno vidno pokazala v junijski resoluciji leta 1948, naperjeni proti Jugoslaviji (leta 1953 razpuščena)¹⁵.

Informacijski biro komunističnih in delavskih partij, prvotno *Informacijski biro nekaterih komunističnih partij*, tudi *Komunistični informacijski biro*, *Informbiro*, *Kominform*, *IB*, posvetovalni organ evropskih komunističnih in delavskih partij (1947-56). Ustanovljen je bil na predlog Vsezvezne komunistične partije (boljševikov), VKP(b), v Szklarski Porebi na Poljskem konec septembra 1947. Ustanovnega posvetovanja so se udeležili predstavniki KPJ, Bolgarske delavske partije (komunistov), KP Romunije, Madžarske komunistične partije, Poljske delavske partije, VKP(b), KP Francije, KP Češkoslovaške in KP Italije; kasneje so vključili KP Albanije. IB je imel sedež do sredine 1948 v Beogradu, nato v Bukarešti; izdajal je glasilo *Za trden mir in za ljudsko demokracijo* (1947-56)¹⁶.

¹⁵ Slovar tujk, France Verbinc, 3. izdaja, Cankarjeva založba, 1971, str. 295).

¹⁶ Enciklopedija Slovenije (od H-K), Mladinska knjiga, Ljubljana, 1990, str. 147).

Priloga B: Resolucija Informacijskega biroja o stanju v Komunistični partiji Jugoslavije¹⁷

Informacijski biro, sestavljen iz predstavnikov Bolgarske delavske partije (komunistov), Romunske delavske partije, Madžarske partije delovnih ljudi, Poljske delavske partije, Vsezvezne komunistične partije (boljševikov), komunistične partije Francije, komunistične partije Češkoslovaške in komunistične partije Italije, je potem, ko je razpravljal o stanju v komunistični partiji Jugoslavije in ugotovil, da so predstavniki komunistične partije Jugoslavije odklonili priti na zasedanje Informacijskega biroja, soglasno sprejel naslednje sklepe:

1. Informacijski biro ugotavlja, da vodstvo komunistične partije Jugoslavije vodi v poslednjem času glede poglobitnih vprašanj zunanje in notranje politike napačno politiko, ki pomeni odstopanje od marksizma-leninizma. V zvezi s tem Informacijski biro odobrava ravnanje CK VKP(b), ki je prevzel nase pobudo razkrinkati nepravilno politiko tovarišev Tita, Kardelja, Djilasa in Rankoviča.

2. Informacijski biro ugotavlja da, vodstvo KPJ vodi sovražno politiko proti Sovjetski zvezi in VKP(b). V Jugoslaviji dopuščajo nedostojno politiko obrekovanja sovjetskih vojaških strokovnjakov in diskreditiranja sovjetske armade. V Jugoslaviji so ustvarili za sovjetske civilne strokovnjake poseben režim, na čigar temelju so jih postavili pod nadzorstvo organov državne varnosti Jugoslavije in jih zasledovali. Prav takšnemu zasledovanju in nadzorstvu organov državne varnosti Jugoslavije so bili izpostavljeni tovariš Judin, predstavnik VKP(b) v Infombiroju, in vrsta drugih uradnih predstavnikov ZSSR v Jugoslaviji. Vsa ta in njim podobna dejanja pričajo, da so voditelji KPJ sprejeli stališče, ki ni vredno komunistov, na temelju katerega so pričeli jugoslovanski voditelji istovetiti zunanjo politiko ZSSR z zunanjo politiko imperialističnih sil in se obnašajo proti ZSSR prav tako kot kakor proti buržoaznim državam. Prav zaradi tega protisovjetskega stališča se je v samem centralnem komiteju KPJ razširila obrekovalna propaganda, izposojena iz arzenala kontrarevolucionarnega trockizma, o tako imenovani »izroditvi« (degeneraciji) VKP(b) in ZSSR itd.

Informacijski biro obsoja protisovjetsko stališče voditeljev KPJ, stališče, ki je nezdržljivo z marksizmom-leninizmom in je lastno samo nacionalistom.

¹⁷ Priloga B, C, D: Avgust Lešnik: Titova partija v boju s Stalinovim dogmatizmom, Ljubljana, 1981, str.: 183-196.

3. V svoji notranji politiki se voditelji KPJ oddaljujejo od pozicij delavskega razreda in prekinjajo vezi z marksistično teorijo o razredih in razrednem boju. Zanikajo dejstvo, da kapitalistični elementi v njihovi državi rastejo in da se v zvezi s tem zastruje razredni boj v jugoslovanski vasi. To zanikanje izvira iz oportunistične teze, da se v prehodnem obdobju od kapitalizma k socializmu razredni boj ne zastruje, kakor nas to uči marksizem-leninizem, temveč ugaša, kakor so to trdili oportunisti Buharinovega kova, ki so razglašali teorijo o mirnem vraščanju kapitalizma v socializem.

Jugoslovanski voditelji vodijo nepravilno politiko na vasi, ko puščajo vnemar razredno diferenciacijo na vasi in obravnavajo kmete posebej, kot celoto, in to kljub znani Leninovi tezi, da drobno zasebno lastništvo poraja kapitalizem in buržoazijo nenehno, vsak dan, vsako uro, spontano in v množičnem obsegu. Vendar politični položaj v jugoslovanski vasi nikakor ne opravičuje brezbrčnosti in samozadovoljstva. V razmerah, ko v Jugoslaviji prevladuje kmečko premoženje, ko ni zemlja nacionalizirana, ko obstajata zasebna lastnina zemlje in kupoprodaja zemlje, ko so v rokah kulakov osredotočeni znatni deli zemlje, ko se uporablja mezдно delo itd. – partije ni mogoče vzgajati v duhu prikrivanja razrednega boja in pomirjanja razrednih nasprotij, ne da bi se s tem razorožila pred težavami izgradnje socializma.

Voditelji KPJ drsijo z marksistično-leninistične poti na pot narodniške kulaške partije glede vodilne vloge delavskega razreda, ko trdijo, da so kmetje »najtrdnejši temelj jugoslovanske države«. Lenin nas uči, da mora biti proletariat kot edini, do konca revolucionarni razred sodobne družbe... »biti voditelj, hegemon v boju celotnega ljudstva za popolno demokratično preobrazbo v boju vseh delovnih ljudi in izkoriščanih proti zatiralcem in izkoriščevalcem«.

Jugoslovanski voditelji teptajo to postavbo marksizma-leninizma. Kar zadeva kmete, je njihova večina – to so siromašni in srednji kmetje – lahko zavezniki delavskega razreda ali pa je že v zvezi z njim, pri čemer pa vodilna vloga v tej zvezi pripada delavskemu razredu. Navedena usmeritev jugoslovanskih voditeljev je v nasprotju s postavkami marksizma-leninizma. Kakor je videti, izraža ta usmeritev naziranje, ki ustreza drobnoburžoaznim nacionalistom, ne pa marksistom-leninistom.

4. Informacijski biro je mnenja, da vodstvo KPJ revidira marksistični-leninistični nauk o partiji. Po teoriji marksizma-leninizma je partija pglavitna in vodilna sila v državi, sila, ki ima svoj posebni program in se ne razblinja v nepartijski množici. Partija je najvišja organizacijska oblika in najvažnejše orodje delavskega razreda. V Jugoslaviji pa nimajo komunistične partije za pglavitno vodilno silo v državi, temveč ljudsko fronto, nepartijsko organizacijo, ki obsega docela različne elemente po razredni pripadnosti (delavce, delovne

kmete z lastnim posestvom, kulake, trgovce, majhne tovarnarje, buržoazno inteligenco itd.), kakor tudi politične skupine raznih odtenkov, vštevši tudi nekatere buržoazne stranke. Jugoslovanski voditelji trdoglavo nočejo priznati napačnosti svoje teze, da KPJ ne more in ne sme imeti lastnega programa, pač pa se mora zadovoljiti s programom ljudske fronte.

Dejstvo, da v Jugoslaviji nastopa na politični areni samo ljudska fronta, medtem ko partija in njene organizacije ne nastopajo odkrito v svojem imenu pred ljudstvom – ne zmanjšuje samo vloge partije v političnem življenju države, pač pa tudi izpodkopava partijo kot neodvisno politično silo, ki je poklicana z javno politično dejavnostjo in javnim propagiranjem svojih stališč in svojega programa osvajati vse večje zaupanje ljudstva in razširjati svoj vpliv na vse širše množice delovnega ljudstva. Vodstvo KPJ ponavlja napako ruskih menjševikov glede spreminjanja komunistične partije v množično nepartijsko organizacijo. Vse to priča, da v Jugoslaviji obstajajo likvidatorske težnje glede komunistične partije.

Informacijski biro je mnenja, da takšna politika CK KPJ ogroža obstoj KP in naposled tudi skriva v sebi nevarnost degeneracije Ljudske republike Jugoslavije.

5. Informacijski biro sodi, da je birokratični režim, ki so ga ustvarili jugoslovanski voditelji v partiji, škodljiv za življenje in razvoj KPJ. V partiji ni notranje partijske demokracije, ne spoštuje se načelo volivnosti, ni kritike niti samokritike. Glavnina CK KPJ – v nasprotju z neutemeljenimi trditvami tovarišev Tita in Kardelja – ni sestavljena iz voljenih, temveč iz kooptiranih članov. Komunistična partija je dejansko v pollegalnem položaju. Partijskih sestankov ni ali pa so v tajnosti, kar slabi vpliv partije med množicami. Takšne organizacijske oblike KPJ ni mogoče presojati drugače kot da so sektaško-birokratične. Ta vodi k likvidaciji partije kot aktivnega organizma z lastno pobudo in goji v partiji vojaške metode vodstva, podobne metodam, ki jih je svoječasno uvajal Trocki. Povsem neznosno je dejstvo, da se v KPJ teptajo temeljne pravice članov partije in da se tudi na najblažjo kritiko napak v partiji odgovarja z ostrimi represalijami.

Informacijski biro šteje za sramoti podobne pojave, kot sta izključitev tovarišev Žujovića in Hebranga, članov CK KPJ, iz partije, in njuna aretacija, in to samo zato, ker sta si drznila kritizirati protisovjetsko stališče voditeljev KPJ in ker sta se izrekla za prijateljstvo Jugoslavije s Sovjetsko zvezo.

Informacijski biro je mnenja, da v vrstah komunistične partije ni mogoče trpeti tako sramotnega, terorističnega, popolnoma turškega režima. Interesi samega obstoja in razvoja KPJ zahtevajo, da se napravi konec takšnemu režimu.

6. Informacijski biro meni, da kritika napak CK KPJ, ki so jo izrekli CK VKP(b) in centralni komiteji drugih komunističnih partij, pomeni bratsko pomoč komunistični partiji Jugoslavije in daje vodstvu KPJ vse potrebne možnosti za najhitrejšo odstranitev storjenih napak. Voditelji KPJ, okuženi s pretirano ambicioznostjo, oholostjo in domišljavostjo, pa niso pošteno sprejeli te kritike, niti niso krenili po poti boljševidkega popravljanja napak, ampak so to kritiko sprejeli s sovražnostjo, saj so zavzeli do nje sovražno stališče in krenili po protipartijski poti, s tem da so zanikali nasploh svoje napake in kršili marksistično-leninistični nauk o politično partijskem stališču do svojih napak, in s tem otežili svoje napake, naperjene proti partiji.

Ker so bili nesposobni, da bi karkoli pripomnili na kritiko CK VKP(b) in centralnih komitejev drugih bratskih partij, so jugoslovanski voditelji krenili po poti direktne prevare partije in lastnega ljudstva, prikrivajoč pred komunistično partijo Jugoslavije kritiko, napake CK KPJ, prikrivajoč prav tako pred partijo in ljudstvom dejanske vzroke represalij proti tovarišema Žujoviću in Hebrangu.

V zadnjem času, potem, ko so CK VKP(b) in centralni komiteji bratskih partij kritizirali napake jugoslovanskih voditeljev, so le-ti poskušali sprejeti vrsto novih ukrepov in levičarskih zakonov.

Jugoslovanski voditelji so z veliko naglico izdali nov zakonski ukrep o nacionalizaciji drobne industrije in trgovine, katerega izvajanje sploh ni bilo pripravljeno in ki lahko s pričo te naglice samo poslabša preskrbovanje jugoslovanskega prebivalstva. Z enako naglico so izdali nov zakon o obdavčitvi kmetov po vrstah žita, ukrep ki prav tako ni bil pripravljen in lahko zaradi tega samo dezorganizira preskrbo mestnega prebivalstva s kruhom. Končno so jugoslovanski voditelji nedavno povsem nepričakovano in v bučnih izjavah izražali ljubezen in vdanost Sovjetski zvezi, čeprav je dobro znano, da do danes v praksi vodijo sovražno politiko proti Sovjetski zvezi.

Ne samo to. V zadnjem času voditelji KPJ z velikim poudarkom napovedujejo politiko likvidacije kapitalističnih elementov v Jugoslaviji. V pismu centralnemu komiteju VKP(b) z dne 13. aprila tega leta pišeta tovariša Tita in Kardelj, da je »plenarna seja CK potrdila ukrepe, ki jih je predlagal politbiro centralnega komiteja za likvidacijo kapitalističnih ostankov v Jugoslaviji«.

V skladu s tem stališčem je izjavil Kardelj v svojem govoru v Ljudski skupščini FLRJ dne 26. aprila: »V naši državi so šteti dnevi do odprave vseh ostankov izkoriščanja človeka po človeku«.

Takšno usmeritev voditeljev KPJ k likvidaciji kapitalističnih elementov v današnjih razmerah Jugoslavije, torej tudi k likvidaciji kulakov kot razreda, ni mogoče presoјati drugače kot avanturistično, nemarksistično. Tega problema namreč ni mogoče rešiti vse dotlej, dokler na vasi prevladuje kmečko posestvo, ki neizbežno poraja kapitalizem, dokler niso pripravljene možnosti za množično kolektivizacijo kmetijskih posestev in dokler se večina delovnih kmetov ne prepriča o prednosti kolektivnih organizacijskih metod kmetijstva. Izkušnje VKP(b) pričajo, da je samo na temelju množične kolektivizacije kmetijstva mogoče likvidirati zadnji in najštevilčnejši izkoriščevalski razred – razred kulakov, in da je likvidacijo kulakov kot razreda neločljivi organski del kolektivizacije kmetijstva.

Da bi uspešno izvedla likvidacijo kulakov kot razreda in s tem likvidacijo kapitalističnih elementov na vasi, mora partija razvijati predhodno pripravljalno delo za omejitve kapitalističnih elementov na vasi, za okrepitev zveze delavskega razreda in kmetov pod vodstvom delavskega razreda in za razvoj socialistične industrije, ki bo sposobna organizirati proizvodnjo strojev, potrebnih za kolektivno delo v kmetijstvu.

Naglica v tem pogledu lahko stori samo nepopravljivo škodo. Samo na podlagi teh, skrbno pripravljenih in dosledno izvedenih ukrepov je možen prehod od omejevanja kapitalističnih elementov na vasi k njihovi likvidaciji.

Kakršnikoli poskusi jugoslovanskih voditeljev, da bi rešili to vprašanje v naglici in z dekreti iz pisarne, so lahko samo ali demagoška avantura, ki je že vnaprej obsoјena na neuspeh, ali bahavo in prazno besedičenje.

Informacijski biro je mnenja, da hočejo jugoslovanski voditelji s takšno lažno demagoško taktiko prikazati, da ne stojе samo na poziciji razrednega boja, temveč gredo še dalje od tistih zahtev, ki bi se utegnile postaviti pred KPJ pri omejevanju kapitalističnih elementov, upoštevajoč realne možnosti.

Informacijski biro sodi, da lahko ti dekreti in levičarske izjave jugoslovanskih voditeljev, če so demagoški in v danem trenutku neuresničljivi, samo kompromitirajo zastavo socialistične izgradnje v Jugoslaviji.

Zaradi tega šteje Informacijski biro takšno avanturistično taktiko za nepošteno, pravzaprav nedovoljeno politično igro.

Kakor je videti, so omenjeni demagoško levičarski ukrepi in izjave jugoslovanskih voditeljev preračunani na to, da prikrijejo njihovo odklonitev, da priznajo svoje napake in jih pošteno popravijo.

7. Glede na dejansko stanje, ki je nastalo v KPJ, in v prizadevanju, da dajo voditeljem KPJ možnost izhoda iz tega položaja, so CK VKP(b) in centralni komiteji drugih bratskih partij predlagali, naj se na zasedanju Informacijskega biroja razpravlja o stanju v KPJ na osnovi enakih normalnih partijskih pravil, po katerih so razpravljali o delu drugih komunističnih na prvem zasedanju Informacijskega biroja. Toda jugoslovanski voditelji so večkratne predloge bratskih komunističnih partij, naj bi se v Informacijskem biroju razpravljalo o KPJ, zavrnili.

Da bi se izognili pravični kritiki bratskih partij na seji Informacijskega biroja, so si jugoslovanski voditelji izmislili verzijo (razlago) o »svojem neenakopravnem položaju«. Velja reči, da v tej verziji ni niti besedice resnice. Vsem je znano, da so komunistične partije, ko so organizirale Informacijski biro, sprejele kot neizpodbitno načelo, da mora vsaka partija poročati o svojem delu Informacijskemu biroju in da ima vsaka partija pravico kritizirati tudi druge partije.

Komunistična partija Jugoslavije je to svojo pravico v obilni meri uporabila na prvem posvetovanju devetih komunističnih partij. Dejstvo, da Jugoslovani niso hoteli poročati Informacijskemu biroju o svojem delu, niti poslušati kritičnih pripomb drugih komunističnih, pomeni dejansko teptanje enakopravnosti med komunističnimi partijami in je enako zahtevi, da se za KPJ ustvari privilegiran položaj v Informacijskem biroju.

8. Glede na vse navedeno se Informacijski biro strinja z oceno stanja v KPJ, s kritiko napak CK KPJ in politično analizo teh napak, kakor so omenjene v pismih CK VKP(b) centralnemu komiteju komunistične partije Jugoslavije od marca do maja 1948.

Voditelji KPJ so se s svojimi protisovjetskimi in protipartijskimi naziranjmi, ki so nezdržljiva z marksizmom-leninizmom, z vsem svojim ravnanjem in z odklonitvijo udeležbe na zasedanju Informacijskega biroja postavili proti komunističnim partijam, ki sestavljajo Informacijski biro, in so krenili na pot odcepitve od enotne socialistične fronte proti imperializmu in izdajstvu mednarodne solidarnosti delovnega ljudstva ter prešli na nacionalistične pozicije.

Informacijski biro obsoja takšno politiko in protipartijsko ravnanje CK KPJ.

Informacijski biro ugotavlja, da je s pričo vsega omenjenega CK KPJ izločil sebe in komunistično partijo Jugoslavije iz družine bratskih komunističnih partij, iz enotne komunistične fronte, s tem pa tudi iz vrst Informacijskega biroja.

Informacijski biro je mnenja, da je na podlagi vseh teh napak vodstva KPJ neizpodbitno dejstvo, da so v vodstvu KPJ v poslednjih šestih mesecih odkrito prevladali nacionalistični elementi, ki so bili tam v prikriti obliki že prej, da se je vodstvo KPJ odreklo internacionalističnih tradicij KP, ko je krenilo po poti nacionalizma.

Jugoslovanski voditelji, ki preveč precenjujejo notranje nacionalne sile in možnost Jugoslavije, da lahko obvarujejo neodvisnost Jugoslavije in izgrade socializem brez podpore komunističnih partij v drugih državah, brez podpore držav ljudske demokracije in Sovjetske zveze. Zamišljajo si, da se nova Jugoslavija lahko odreče pomoči teh revolucionarnih sil.

Jugoslovanski voditelji, ki se slabo znajdejo v mednarodnem položaju in so prestrašeni zavoljo imperialističnih izsiljevanj in groženj, domnevajo, da si lahko z vrsto popuščanj imperialističnim državam pridobe njihovo naklonjenost, se z njimi sporazumejo tudi o neodvisnosti Jugoslavije in lahko jugoslovanskim narodom postopno vcepijo usmeritev k tem državam, oziroma jih vodijo h kapitalizmu.

Pri tem molče izhajajo iz znane buržoazno-nacionalistične teze, po kateri »pomeni kapitalistična država manjšo nevarnost za neodvisnost Jugoslavije kakor pa Sovjetska zveza«.

Jugoslovanski voditelji morebiti ne razumejo, ali pa se morda pretvarjajo, kot da ne razumejo, da lahko takšna nacionalistična pot pripelje samo do izroditve Jugoslavije v navadno buržoazno republiko, do izgube neodvisnosti Jugoslavije in do njene preobrazbe v kolonijo imperialističnih držav.

Informacijski biro ne dvomi, da je v vrstah KPJ dovolj zdravih elementov, zvestih marksizmu-leninizmu, mednarodnim tradicijam KPJ in enotni socialistični fronti.

Naloga teh zdravih sil KPJ je prisiliti svoje današnje voditelje, da odkrito in pošteno priznajo svoje napake in jih popravijo, da prenehajo z nacionalizmom, se vrnejo k internacionalizmu, in da z vsemi sredstvi krepijo enotno socialistično fronto proti imperializmu ali pa – če se današnji voditelji KPJ pokažejo nesposobne, da bi to storili – jih odstaviti in postaviti novo internacionalistično vodstvo KPJ. Informacijski biro ne dvomi, da bo KPJ znala izpolniti to častno nalogo.

Priloga C: Izjava CK KPJ v zvezi z resolucijo Informacijskega biroja komunističnih partij o stanju v KPJ

Resolucija Informacijskega biroja »O stanju v komunistični partiji Jugoslavije« ima, kakor je razvidno iz nje, svojo predzgodovino.

Te resolucija temelji na pismih CK VKP(b) poslanih CK KPJ. Prvo pismo z dne 27. marca 1948, v katerem CK VKP(b) hkrati poslal vsem partijam članicam Informbiroja, ne da bi bil o tem obveščen CK KPJ. Potem je prišlo preko CK VKP(b) pismo CK KP Madžarske, v katerem je v celoti podprto stališče CK VKP(b). Pismo madžarskega CK je bilo poslano tudi drugim partijam. Potem je prejel CK KPJ podobna pisma tudi od drugih partij, članic Informbiroja, razen italijanske in francoske. CK KPJ poudarja, da so omenjene partije v glavnem sprejele stališče CK VKP(b) preden so slišale mnenje in poslušale kakršenkoli nasprotni argument CK KPJ. Po tem pismu CK VKP(b) in omenjenih pismih drugih centralnih komitejev kakor tudi po dogovoru CK KPJ centralnemu komiteju CK VKP(b) z dne 13. aprila 1948 je prejel CK KPJ še druga pisma od CK VKP(b) (4. maja in 22. maja), kis so bila več ali manj enaka kot prvo pismo. Resolucija Informbiroja »O stanju v KPJ« je v glavnem ponavljanje teh pisem CK VKP(b).

V teh pismih je CK VKP(b) obtožil CK KPJ in zahteval od njega, naj prizna napake, in sicer: prvič, da vodilni ljudje KPJ z besedami povečujejo ZSSR, skrivaj pa obrekujejo Sovjetsko zvezo in VKP(b); drugič, da vodilni ljudje Jugoslavije obrekujejo sovjetsko armado, da so obkrožili sovjetske strokovnjake s sovraštvom, sovjetske državljane in tovariša Judina pa zasledujejo organi državne varnosti; tretjič, da so partijski kadri postavljeni pod nadzorstvom ministra za notranje zadeve in da v partiji ni demokracije niti kritike, marveč da vlada v njej sistem vojaškega vodstva; četrtič, da si hoče jugoslovanska vlada prek vohunov zagotoviti naklonjenost imperialističnih držav in se podrediti njihovi kontroli; petič, da se partija razblinja v ljudski fronti, da ne more veljati za marksistično-leninistično organizacijo in da plava na Bernsteinovih in Vollmarjevih teorijah o mirnem preraščanju kapitalističnih elementov v socializem; šestič, da nastopa poslanik ene izmed imperialističnih držav v Jugoslaviji kakor gospodar in da se prijatelji in sorodniki krvnika jugoslovanskih narodov Nediča lahko in udobno vtihotaplajo v državni in partijski aparat Jugoslavije; sedmič, da jugoslovanski voditelji istovetijo zunanjo politiko ZSSR z zunanjo politiko imperialističnih držav; osmič, da so se vodilni ljudje KPJ odmaknili od marksistično-leninistične poti, ko gre za vodilno vlogo delavskega razreda; devetič, da so nemški padalci razbili »partizanski« štab v Jugoslaviji, da je nastala potem huda kriza v narodnoosvobodilnem gibanju, da pa je potem prihitela na pomoč sovjetska armada, osvobodila Jugoslavijo in ustvarila razmere, da je prišla kompartija na krmilo; desetič, da kompartija Jugoslavije že preseda s svojim hvalisanjem uspehov v vojni, čeprav nima večjih zaslug kakor kompartije Poljske, Češkoslovaške, Romunije, Madžarske, Bolgarije, Albanije itd. Tem obtožbam je treba prišteti še tiste, ki so tudi navedene v resoluciji, ki pa tu niso izrecno naštete.

Kakor je razvidno iz izjave, ki jo je poslal politbiro CK KPJ zasedanju Informacijskega biroja in ki jo priobčujemo v prilogi, CK KPJ ni mogel razpravljati na bazi takih obtožb centralnega komiteja VKP(b), zasnovanih na obrekovanjih, izmišljotinah in nepoznavanja stanja v Jugoslaviji, dokler ne bi ugotovili dejanskega stanja in se ne bi ločila neresnica od dejanskih načelnih pripomb bodisi centralnega komiteja VKP(b) ali kateregakoli drugega centralnega komiteja partij-članic Informacijskega biroja.

Spričo objave omenjene resolucije Informbiroja izjavlja Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije:

1. Kritika v resoluciji temelji na netočnih in neutemeljenih trditvah in je poskus, da se izpodkoplje ugled komunistične partije Jugoslavije v tujini in v državi, povzroči zmedo med množicami v državi in v mednarodnem delavskem gibanju, da se oslabita enotnost KPJ in njena vodilna vloga. Tembolj čudno je, da je CK VKP(b) odklonil, da bi na mestu preveril svoje trditve, kakor je predlagal CK KPJ v svojem pismu z dne 13. aprila tega leta.

2. V resoluciji je brez slehernega dokaza navedena trditev, da uveljavlja vodstvo KPJ sovražno politiko do Sovjetske zveze. Trditev, da v Jugoslaviji omalovažujejo sovjetske vojaške strokovnjake in da so civilne strokovnjake zasledovali varnostni organi, nikakor ne ustreza resnici. Prav do njihovega odhoda noben predstavnik Sovjetske zveze o tem nikoli ni opozoril jugoslovanskih predstavnikov. Povsem lažna je trditev, da je imel kdorkoli izmed sovjetskih predstavnikov v Jugoslaviji spremstvo, najmanj pa tovariš Judin. Namen te trditve, predvsem s tovarišem Judinom, je izključno ta, da bi diskreditirali KPJ in njeno vodstvo vpričo drugih partij.

Nasprotno, točna je naša trditev, navedena v pismu centralnemu komiteju VKP(b) z dne 13. aprila, ki temelji na vrsti izjav članov KPJ, danih njihovim partijskim organizacijam, kakor tudi drugih državljanov naše države od osvoboditve do danes, in sicer, da so jih organi sovjetske obveščevalne službe brezobzirno snubili zase. CK KPJ je menil in meni, da je takšen odnos do države, v kateri so komunisti vladajoča partija in ki gre v socializem – nedopusten odnos in da vodi v demoralizacijo državljanov FLRJ ter slabitev in izpodkopavanje državnega in partijskega vodstva. CK KPJ je menil in meni, da mora odnos Jugoslavije do ZSSR temeljiti zgolj na bazi zaupanja in iskrenosti in držeč se tega načela jugoslovanskim državnim organom ni niti na misel prišlo, da bi spremljali ali kakorkoli drugače kontrolirali državljane Sovjetske zveze v Jugoslaviji.

3. V resoluciji se kritizira politika KPJ v pogledu razrednega boja, zlasti pa politika KPJ na vasi.

Pri tem se navajajo znani Leninovi citati. CK KPJ poudarja, da se v svoji politiki omejevanja kapitalističnih elementov na vasi ravna po navedenih in podobnih Leninovih citatih, kar bi lahko avtorji resolucije, če bi se bili potrudili, prebrali v objavljenih partijskih dokumentih in člankih in se prepričali o praktičnem uveljavljanju te politike.

Zato obtožbe resolucije in CK VKP(b) pravzaprav silijo samo skozi zaprta vrata, objektivno pa negibno vodijo k ohranitvi in podpiranju reakcionarnih in kapitalističnih elementov v mestu in na vasi ter povzročajo zmedo med prebivalstvom, kakor da sta objektivnih težav, zlasti pri preskrbi, v obdobju prehoda kapitalizma v socializem kriva CK KPJ in njegova politika. CK KPJ meni, da je kot metoda nedopustno ocenjevanje njegove dejavnosti na bazi posameznih citatov, iztrganih iz najrazličnejših obdobj borbe, ali na bazi posameznih, ločeno vzetih in povrh še popačenih dejstev. CK KPJ meni, da je treba pri ocenjevanju politike KPJ kakor tudi drugih partij upoštevati predvsem prakso partije – ali partija dosega v borbi za socialistično preobrazbo države uspehe ali ne, ali postajajo kapitalistični elementi v celoti močnejši ali šibkejši, ali postaja socialistični sektor narodnega gospodarstva šibkejši ali močnejši.

4. CK KPJ si ne more kaj, da ne bi z globokim zgražanjem zavrnil trditve, da zavajajo vodilni funkcionarji KPJ na pot kulaške stranke, na pot likvidacije KPJ, da v partiji ni demokracije, da se goje v partiji metode vojaškega vodstva, da se v partiji »teptajo« najosnovnejše pravice članov partije in da se odgovarja na najmilejšo kritiko nepravilnosti v partiji z ostrimi represalijami« itd. Mar bi mogli člani partije, ki so v tisočeri borbah neustrašno gledali smrti v obraz, trpeti v partiji stanje, nevredno ljudi in komunistov? Trditve, da se v partiji ne sme kritizirati in podobno, so strašna žalitev slehernega člana naše partije, sramotenje herojske in slavne preteklosti partije in njene sedanje herojske borbe za obnovo in izgraditev države. CK KPJ poudarja, da zato, ker v nekaterih partijskih organizacijah še ni bilo volitev, ne moremo trditi, da v partiji ni demokracije. To so ostanki vojnih časov in bujnega povojnega razvoja, ki je šla skozenj KPJ, imele pa so jih svojčas tudi druge partije, tako tudi VKP(b).

Kar pa zadeva trditev, da se partija razblinja v fronti, da zavijajo vodilni funkcionarji na pot kulaške stranke, pa vodi ta trditev objektivno v razbijanje zveze delovnih množic, uresničene pod vodstvom delavskega razreda v enotni organizaciji ljudske fronte, v izoliranje partije od delovnih množic. Korenine te trditve so razen omenjenega v nerazumevanju odnosa med partijo in fronto v Jugoslaviji, v nerazumevanju bistva fronte v Jugoslaviji in načina, kako se uveljavlja vodilna vloga delavskega razreda v njej.

Tudi v tem vprašanju ne izhajajo iz dejstva, marveč iz skonstruiranih trditev, s katerimi potem polemizirajo z znanimi tezami leninizma, ki jih noben odgovorni funkcionar v KPJ nikoli ni izpodbijal. Dejstva, kakor tudi številne izjave skozi vso vojno in po vojni – ne samo komunistov, marveč tudi nekomunistov v fronti – pa govore: prvič, da je v fronti vodilna sila kompartija; drugič, da se kompartija ne razblinja v fronti, marveč nasprotno, da partija idejno in politično dviga osnovne množice frontovcev, vzgajajoč jih v duhu svoje politike marksizma-leninizma, kar bi vsekakor ne bilo mogoče, če bi imele v njej kakršnokoli vlogo »pestre politične skupine« - buržoazne stranke, kulaki, trgovci, mali tovarnarji in podobno, kakor je rečeno v resoluciji, ali če bi bila fronta koalicija kompartije in drugih strank ali oblika sporazuma proletariata z buržoazijo; četrto, da partija ne prevzema programa od fronte, marveč nasprotno, fronta dobiva osnovno smer in program od kompartije, kar je tudi naravno glede na njeno vodilno vlogo v njej.

CK KPJ pri tem poudarja, da je nadaljnje idejno in politično strjevanje frontovskih množic, povezovanje politične aktivnosti partije z aktivnostjo fronte in vsestranska aktivnost fronte ena najvažnejših nalog partije.

Končno CK KPJ poudarja, da večina njegovih članov ni kooptirana, marveč izvoljena. Pri svojem računanju CK VKP(b) ni upošteval članov politbiroja, ki so bili posebej izvoljeni na V. državni konferenci. Zato je treba številu 22 članov plenuma CK KPJ, ki jih omenja CK VKP(b) v nekem svojem pismu, prišteti še 7 članov politbiroja. Zlonamerno je očitati centralnemu komiteju komunistične partije, ki je izgubil v vojni 10 svojih članov, da je kooptiral na njihova mesta 7 tovarišev v glavnem iz vrst kandidatov CK KPJ.

CK KPJ odklanja kot smešno in neresnično trditev o nelegalnosti KPJ in meni, da ta trditev med drugim tudi potrjuje nerazumevanje oblike dela KPJ v določenih okoliščinah in določenih momentih. Oblike dela KPJ so zrasle iz konkretnih razmer dolgoletne revolucionarne prakse naše partije, v tej praksi so se pokazale kot pravilne in bile so važen faktor, da si je partija pridobila zaupanje množic.

CK KPJ odklanja, kot nedostojno obtožbo, da vlada v komunistični partiji turški režim in da so jugoslovanski voditelji prikrili partiji »kritiko napačne politike CK, prikrili partiji in ljudstvu prave vzroke obračunavanja s tovarišema Hebrangom in Žujovićem«. CK KPJ ni mogel objaviti pisem CK VKP(b), dokler tega ni storil sam CK VKP(b), toda vsemu širšemu aktivu KPJ je znana vsebina pisem CK VKP(b), vsemu partijskemu članstvu na primer Hebranga in Žujovića.

CK KPJ mora izraziti svoje začudenje, da so se mogli predstavniki partij, članic informbiroja, zavzeti za Hebranga in Žujovića, ne da bi zahtevali od CK KPJ kakršnekoli podatke. CK KPJ se čudi, zakaj zagovarjajo ljudi, kot npr. Žujovića, ki je bil leta 1937 po sklepu kominterne skupaj z Gorkičem izključen iz CK KPJ, ali kakor Hebranga, ki je nastopal pred ustaško policijo izdajalsko, s čimer je prevaril partijo, torej dva človeka, ki sta frakcionašila v KPJ, jo razbijala in škodljivo sabotirala tempo graditve in industrializacije Jugoslavije. Mar to ni podpiranje frakcionaštva, izdajalcev in razbijalske dejavnosti proti KPJ? V zvezi s tem objavlja CK KPJ kot dodatek svoje gradivo o Hebrangu in Žujoviću.

CK KPJ odklanja kot absurdno trditev, da so jugoslovanski voditelji v zadnjem času z veliko naglico in iz demagoških vzrokov nacionalizirali drobno industrijo in drobno trgovino. Ti ukrepi so se dejansko pripravljali že deset mesecev pred omenjenimi obtožbami CK VKP(b) proti CK KPJ in so rezultat krepitve in razvoja socialističnega sektorja.

Iz govora tovariša Kardelja iztrgani citat je samo splošnega pomena, medtem ko ves njegov govor dejansko navaja linijo partije v postopno izpodrivanje kapitalističnih elementov v sedanji fazi.

V zvezi s tem postaja razumljivo, zakaj glasilo informbiroja, kakor tudi sovjetski tisk in tisk nekaterih drugih partij, ni objavil zadnje čase nobene vesti o uspehih gospodarske graditve v Jugoslaviji, kakor so npr. ukrepi za nadaljnjo oslabitev kapitalističnih elementov, uspehi pri izpopolnjevanju plana, množično predkongresno tekmovanje delavskega razreda in delovnih ljudi, združenih v ljudski fronti itd. Toda dejstva ostanejo dejstva. S tem, da jih zamolčimo, ne moremo samovoljne in povsem neutemeljene kritike gospodarske politike vlade FLRJ in linije CK KPJ v gospodarskih vprašanjih.

CK KPJ trdi, da nihče izmed voditeljev ne meni, da Jugoslaviji v borbi za izgraditev socializma in ohranitev neodvisnosti ni potrebna pomoč držav ljudske demokracije in ZSSR. Samo ljudje, ki so izgubili sleherni stik s stvarnostjo, bi lahko lahko trdili kaj takega. CK KPJ mora pri tem poudariti, da ta pomoč in sodelovanje nista odvisna samo od njega, marveč tudi od držav ljudske demokracije in ZSSR.

CK KPJ meni, da mora biti ta pomoč povezana z notranjo in zunanjo politiko Jugoslavije, v nobenem primeru pa ne z dejstvom, da ni mogel sprejeti neosnovanih in na neresnicah temelječih obtožb.

Trditev, da se jugoslovanski voditelji pripravljajo na popuščanje imperialistom in na pogajanja z njimi o neodvisnosti Jugoslavije, so povsem izmišljene in spadajo v vrsto najhujših obrekovanj proti novi Jugoslaviji.

CK KPJ pa mora poudariti, da so storili v nekaterih državah ljudske demokracije partijski in državni organi cele vrste korakov, ki niso bili z ničimer izzvani, ki so žalili narode Jugoslavije, njihovo državo in državne predstavnike in ki vodijo k izpodkopavanju omenjenega sodelovanja in kvarijo odnose z Jugoslavijo. CK KPJ se ne šteje za dolžnega, da bi v bodoče molčal o podobnih korakih.

CK KPJ ne meni, da je s tem, da je odklonil diskusijo o napakah, katerih ni zakrivil, kakorkoli kršil enotnost komunistične fronte. Enotnost te fronte ne temelji na priznavanju izmišljenih in skonstruiranih napak in klevet, marveč na dejstvu, ali je politika določene partije dejansko internacionalistična ali ne. Ne moremo pa molče prek dejstva, da je Informbiro kršil načela, na katerih temelji in ki so predvidevala prostovoljnost vsake partije pri sprejemanju sklepov. Informbiro ne samo da sili voditelje priznati napake, ki jih niso storili, marveč poziva člane KPJ na upor v partiji, k razbijanju enotnosti partije. CK KPJ ne more nikoli privoliti, da bi razpravljali o njegovi politiki na bazi izmišljotin, netovariškega odnosa, brez medsebojnega zaupanja. Taka osnova ni načelna in v tem in samo v tem smislu je CK KPJ menil, da ni enakopraven v diskusiji in da ne more sprejeti diskusije na tej bazi. Nadalje, v zvezi z izrečenim CK KPJ odločno odklanja obtožbo, da je KPJ presedlala na pozicijo nacionalizma. Z vso svojo notranjo in zunanjo politiko, zlasti pa s svojo borbo med NOV in s pravilno ureditvijo nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji je KPJ dokazala povsem nasprotno.

Z omenjenimi neupravičenimi obtožbami je bila storjena naši partiji, našemu delavskemu razredu in delovnim množicam, narodom Jugoslavije sploh in njihovi nesebični ter herojski borbi – največja zgodovinska krivica.

Centralnemu komiteju KPJ je jasno, da bo sovražna propaganda izkoristila obtožbe CK VKP(b) proti CK KPJ za obrekovanje Sovjetske zveze, Jugoslavije in drugih demokratičnih držav. Toda CK KPJ izjavlja, da ne prevzame nobene odgovornosti za vse te pojave, ker jih z nobenim svojim korakom ni povzročil.

Centralni komite komunistične partije Jugoslavije poziva partijsko članstvo, naj strne svoje vrste v borbi za uresničevanje partijske linije in še večjo okrepitev enotnosti partije; delavski razred in ostale delovne množice, združene v ljudski fronti, pa poziva, naj še vztrajneje nadaljujejo graditev naše socialistične domovine. To je edina pot in način, da v praksi dokažemo neupravičenost omenjenih obtožb.

Priloga D: Resolucija petega kongresa KPJ o odnosu KPJ do Informbiroja

V zvezi z nesoglasjem med CK KPJ na eni strani in CK VKP(b) ter pozneje tudi Informacijskim birojem na drugi strani izdaja V. kongres KPJ tole izjavo:

1. Peti kongres KPJ odobrava stališče CK KPJ v zvezi z obtožbami CK VKP(b) in Informacijskim birojem ter njegovo vztrajno prizadevanje, prepričati tako CK VKP(b) in tudi druge člane Informacijskega biroja o netočnosti njihovih obtožb, in prenese razpravo na načelno in dejansko kritiko dela KPJ, v kolikor imajo te Partije za to kritiko kakršno koli podlago.

2. Peti kongres ugotavlja, da je kritika v pismih CK VKP(b) in v resoluciji Informacijskega biroja o stanju v KPJ netočna, nepravilna in nepravična. Peti kongres KPJ ugotavlja, da niso točne trditve, da CK KPJ vodi Jugoslavijo k postopnemu podrejanju imperialističnim državam in jo spreminja v buržoazno državo, pač pa je točno, da jo CK KPJ vodi k vsestranski krepitvi njene neodvisnosti od imperialistov in h krepitvi socializma – s tem pa tudi h krepitvi splošne demokratske fronte. Prav tako so netočne trditve, da se v Jugoslaviji krepi kapitalizem – v mestu in na vasi, temveč nasprotno, krepi se socializem in vodi se dosledna borba za izpodrivanje kapitalističnih elementov na vasi. Trditev, da se KPJ spreminja v ilegalno sektaško – birokratsko kulaško partijo z vojaško disciplino, ki se utaplja v ljudski fronti, je netočna, točno pa je KPJ legalna vladajoča partija, ki vodi ljudsko fronto in v kateri se, kljub pomanjkljivostim in slabostim neguje in razvija notranja partijska demokracija. Prav tako je tudi z obtožbami, da razširjajo voditelji KPJ teorije, da delavski razred ni in ne sme biti vodilna sila v borbi za socializem, da je možno mirno vraščanje kapitalističnih elementov v socializem, da se s pustolovskimi in nepripravljenimi ukrepi kompromitira socialistična izgradnja v Jugoslaviji itd. Zlasti je težka, netočna in nepravična obtožba, da vodstvo KPJ vodi protisovjetsko politiko in da podcenjuje vlogo Rdeče armade v vojni in na splošno, v pomoči Jugoslaviji posebej, in podobno. Točno pa je, da se v omenjenih kritikah, zlasti pa v kampanji, ki je nastala po resoluciji Informacijskega biroja o stanju v KPJ, nepravilno ocenjuje in podcenjuje naša NOB.

Glede na vse to ugotavlja peti kongres KPJ, da CK KPJ ni opustil nauka marksizma-leninizma, marveč da, nasprotno, v temelju pravilno uporablja nauk marksizma-leninizma v konkretnih pogojih Jugoslavije.

3. Peti kongres KPJ ugotavlja, da sta kljub netočnim obtožbam in omenjenim nesoglasjem ostala vodstvo KPJ in VKP(b) v vsem zvesta načelom mednarodne proletarske solidarnosti in enotnosti protiimperialistične demokratične fronte.

4. Peti kongres KPJ je mnenja, da mora CK KPJ storiti vse, kar je mogoče, da se odpravijo nesoglasja s CK VKP(b) in da da CK KPJ vse možnosti, da bi se na kraju samem prepričal o netočnosti svojih obtožb.

5. Peti kongres KPJ ugotavlja, da se KPJ ni izključila iz Informacijskega biroja ker ni sodelovala na zadnjem zasedanju Informacijskega biroja, in je mnenja, da bi po odpravi nesoglasij med CK KPJ ub CK VKP(b) odpadel tudi ta razlog za njeno nesodelovanje v Informacijskem biroju.